

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ANA BİLİM DALI

**HAFIZ ALİ KORÇA'NIN HAYATI VE TARİH
ANLAYIŞI**

Yüksek Lisans Tezi

Ridvan VOGLİ

Danışman

Doç. Dr. Kenan AYAR

Samsun, 2019

T.C.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ANA BİLİM DALI

**HAFIZ ALİ KORÇA'NIN HAYATI VE TARİH
ANLAYIŞI**

Yüksek Lisans Tezi

Ridvan VOGLİ

Danışman

Doç. Dr. Kenan AYAR

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

15/10/2019 (İmza)

Ridvan VOGLİ

TEZ KABUL VE ONAYI

Ridvan VOGLİ tarafından hazırlanan Hafız Ali Korça'nın Hayatı ve Tarih Anlayışı başlıklı bu çalışma, 15/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan : Prof. Dr. İsrail BALCI

Üye : Doç. Dr. Kenan AYAR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hasan BARLAK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

____/____/____

Prof. Dr. Ali BOLAT

Enstitü Müdürü (*İmza ve Mühür*)

ÖZET

HAFIZ ALİ KORÇA'NIN HAYATI VE TARİH ANLAYIŞI

Ridvan VOGLİ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 12/2019

Danışman: Doç. Dr. Kenan AYAR

Osmanlı Devletinin vatandaşı olarak 1873 yılında Arnavutluk'ta doğan Hafız Ali, hafızlığını tamamlayıp, orta öğrenimini bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek yüksek din öğrenimi görmüş, Arnavutluğun bağımsızlığı için mücadele etmiş, milletin dinî ve millî eğitimi için çalışmış, Arnavutça eserler ve yazılar yayınlamış bir âlim ve şâirdir.

Onun hakkında yeterli araştırma yapılmadığı için çalışma onun hayatını, eserlerini ve tarih anlayışını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada deskriptif bir yöntem kullanılmış, kaynaklardan döküman tarama metoduyla bilgiler toplanıp değerlendirilmiştir. Kaynak olarak hafız Ali Korça'nın yayınları ve diğer araştırmalardan yararlanılmıştır. Birinci bölümde Korça'nın hayatı ve eserleri, ikinci bölümde ise Korça'nın tarih anlayışı ele alınmıştır.

Hafız Ali'nin bilimsel tarih anlayışıyla yazdığı herhangi bir kitabının bulunmadığı, ancak Arnavut halkının İslam dinî ve kültürüyle alakalı bilgisini ve inancın artırmak amacıyla şiir diliyle kaleme aldığı peygamberler tarihi ve mirac'a kadar Hz. Muhamed'in hayatının içeren 75.000 beyitlik tarih kitabının öğretici tarih anlayışıyla yazdığı görünmektedir.

Sonuç olarak Korça'nın doğduğu ve gençliğini geçirdiği siyasi, sosyal ve kültürel ortamdan etkilenerek bir Arnavut milliyetçisi olduğu yüksek öğrenim için geldiği İstanbul'da siyasi anlayışının pekiştiği, müslüman bir din bilgini olarak Arnavutluğun bağımsızlığı mücadelesine katıldığı, bağımsızlık sonrası ülkesinde halkın, dinî ve millî bakımdan bilinçlenmesi için çalıştığı, ancak siyasi etkinliğini rakipleri karşısında kaybettiği, nihayet Enver Hoca yönetimi sırasında cezalandırılarak sürgüne gönderdiği ve tamamen unutturulduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Arnavutluk, Korça, Arnavutça, eğitim

ABSTRACT

THE LIFE OF HAFIZ ALI KORÇA AND HIS UNDERSTANDING OF HISTORY

Ridvan VOGLI

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Islamic History, M.A, 12/2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Kenan AYAR

Born in 1873 in Albania and having a Turkish nationality too, Hafiz Ali, after memorising the Qur'an and finishing secondary school, went to attend university in Istanbul. He struggled for the independence of Albania, worked for the education and religion of his people and Korça is the author of many published writings and literary works. There is a lack of studies regarding his life, history and work.

In this study is used a descriptive method by collecting, scanning and evaluating some source documents. As a source are used Hafiz Ali Korça's publications and other research. In the first part is presented his life and literary work in Korça, where as in the second part is narrated the history of Korça. He was affected by Korça's culture and politics as he was born and passed his early years there. But he consolidated his political pursuits in İstanbul and he attended the struggle for independence as a muslim scholar. Next, he tried to raise his people's awareness about religion. But his political opponent, Enver Hoxha, interned him leading his figure to being forgotten.

Hafiz Ali Korça wrote every book relevant to Albanian's religion and culture with scientific dates and history. He used literary language to promote faith and to talk about the history of the messengers. He wrote a book with 75.000 verses about Muhammed's life with a didactic purpose.

Keywords: Albania, Korça, Albanian language, education.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VI

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı	3
1.1.1. Doğduğu Ortam	3
1.1.2. Eğitim Hayatı	4
1.1.3. Arnavutluk'un Bağımsızlığı için Faaliyetleri	5
1.1.4. Arnavutluk'un Bağımsızlığından Sonraki Hayatı	9
1.1.5. II. Dünya Savaşından Sonra ki Sürgün Hayatı	12
1.2. Eserleri	14
1.2.1. Basılmış Eserleri	15
1.2.2. Basılmamış Ve Kaybolmuş Eserleri	22
1.2.3. Çeşitli Dergi Ve Gazetelerde Yazdığı Yazılar	23

İKİNCİ BÖLÜM

HAFIZ ALİ KORÇA'NIN TARİH ANLAYIŞI

2.1. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e Kadar Peygamberler Tarihine Bakışı	24
2.2. Peygamberliğine Kadar Hz. Muhammed'in Hayatı	28
2.3. Peygamberliğinin Başlangıcından Mi'rac Olayına Kadar Hz. Peygamber'in Hayatı	31
SONUÇ	36
KAYNAKÇA	38
ÖZ GEÇMİŞ	40

KISALTMALAR

bkz.	: Bakınız
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Rubaijjati	: Hafız Ali Korça, <i>Rubaijjati A Katroret e Umer Khajjamit</i>
s.	: Sayfa numarası
Shtat ëndrrat	: Hafız Ali Korça, <i>Shtat Endrrat e Shqiperise</i>
vd.	: Ve diğçerleri
vs.	: Ve sair
Hz.	: Hazreti
c.	: Cilt
Yy.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayıncılık

GİRİŞ

1. Araştırmanın Problemi

Osmanlı hakimiyeti döneminde Arnavut halkının çoğu İslamlaşmış ve 1912'de Arnavutluk bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı'dan ayrılmıştır. 1925 yılına kadar kısa dönemli ve çalkantılı hükümetler tarafından idare edilen. Arnavutluk, 1928 senesinden 1939'a kadar krallıkla yönetilmiş dört yıllık Alman ve İtalyan güçlerini işgalinden sonra 1945 yılında Komünist Halk Partisi tarafında idare edilmeye başlanmıştır. 1991 yılına kadar devam eden komünist sistem döneminde müslümanlar çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Bu yıllarda din, dinî kurumlar, eserler ve bütün dinî faaliyetler resmî olarak yasaklanmış ve ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Fiziki dinî yapılar yıkılmış, çok sayıda kitap imha edilmiş, din adamları sürgüne gönderilmiş, hapsedilmiş ve hatta idam edilmişlerdir.

Bu din adamlarından biride 1873 yılında doğan ve 1956'da ölen Hafız Ali Korça'dır. O, Korça'da dünyaya gelen orta öğrenimini memleketinde gördükten sonra yüksek öğrenim için İstanbul'a gelmiş, Arnavutluk'un bağımsızlığı hareketine destek vermiş, dinî konularda Arnavut halkının bilgilendirilmesi ve şuurlandırılması için çaba sarfetmiştir. Komünist sistem döneminde ise sürgün edilerek cezalandırılmıştır.

Arnavutluk devletinin kuruluş sürecinde etkili olan Hafız Ali Korça hakkında Türkiye'de akademik çalışma yapılmamıştır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hafız Ali Korçanın bilim dünyasına tanıtılması amacıyla hayatı ve tarih anlayışı bu çalışmada ele alınıp incelemiştir.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırmada bilimsel tarih yöntemi kullanılmış, konu hakkında kaynak ve araştırmalardan veriler toplanıp, tasnif edilerek, eleştireye tabi tutulmuş, analizi yaparak sentezlenmiştir. Araştırmanın ana kaynakları Hafız Ali Korça'nın yazdığı kitaplardır. Bunun yanında Korça üzerine yapılan araştırmalardan da yararlanmıştır. Bu araştırmaların en önemlisi ve kapsamlısı İsmail Ahmeti'nin Hafız Ali Korça'nın hayatı ve eserleriyle ilgili, (Jeta dhe Vepra) kitabıdır.

İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Hafız Ali Korça'nın yetiştiği ortam, eğitimi, Arnavutluk'un bağımsızlığı ile ilgili çalışmaları, siyasi ve dinî faaliyetleri, sürgün dönemi ve yazdığı eserler incelemiştir. İkinci bölümde ise Korça'nın tarih anlayışı ele alınmış; önce yaratılış ve peygamberler tarihine bakışı ardından Hz. Muhammed'in peygamberliğine kadar hayatı ve nihayet mi'rac olayına kadar peygamberlik döneminde yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Doğduğu Ortam

Korça, Hafız Ali'nin doğup büyüdüğü şehirdir. Bu şehrin XIX. yüzyılda bütün Arnavutluk'a¹ ekonomik, özellikle dini, siyasi, eğitim ve kültürel alanında çok büyük katkıları olmuştur. Burası Arnavut edebiyatının gelişmesi ve Arnavut okullarının açılması için kurulacak hareketlere çok uygun bir zemin oluşturmaktaydı. Aynı zamanda Arnavut harfleriyle yazılacak dini ve kültürel eserlere ve ulusal uyanışa öncülük edecekti.²

XIX. yüzyılın ikinci yarısında 15.000 nüfusu bulunan Korça, Manastır vilayetinin ikinci büyük şehriydi. Meşhur bir ekonomik merkez olarak Balkanlar'daki diğer ekonomik merkezlerle bağlantısı vardı. Elbasan'a, Manastır'a ve Selanik'e bağlayan yolları vardı; şehir içi yolları düzenliydi, kanalları ve su çeşmeleri vardı. Sanayisi de gelişmişti; birçok yerde ticaret yapılıyordu. Böylece Korça'da diğer eğitim ve kültürel faaliyetler için maddi altyapı da kurulmuştu. Aynı zamanda Korça, Arnavut karşıtı propagandaların yoğun olarak yapıldığı şehirdi. Bir yandan Rumların Fener Patrikhanesi ve diğer yandan Osmanlı'nın propagandası yapılmaktaydı. Buna rağmen, Korça Arnavut ulusal hareketlerin destek bulduğu şehirdi.³

Ulusal hareketteki en büyük rolünü Korça, ilk Arnavut okulun açılmasıyla oynamıştır. İlk okulun açılmasında bu şehrin seçilmesi tesadüf değildi. Bu okulun açılmasına ve Arnavut alfabesinin öğrenilmesine daha erken ihtiyaç duyulmuştur. Arnavut okullarının açılmasında ihtiyacı andıran bir başka faktör de vardı. 1879 yılında Berat ve Korça'da 126 Yunan okulu vardı, dolayısıyla Bükreş'te yaşayan Arnavutlar 1886 yılının baharında Thimi Marko denen zata bu şehirdeki okullara Arnavut dilini öğretmesi için yetkili makamlara başvurmak üzere görevlendirdiler. Bu istek Korça'da

¹ Mustafa L. Bilge, "Arnavutluk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 383-390.

² İsmail Ahmeti, *Hafız Ali Korça: Jeta dhe Vepra*, Logos-A, Shkup-2006, s. 25.

³ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 26.

özellikle Ortodoks papazlar arasında kaygı uyandırdı. Thimi Marko bunlara aldırmandan görevine devam etti ve birkaç arkadaşıyla ulusal komiteyi kurdu. Bu ve sonraki olaylar ile Korça'yı adeta bir eğitim ocağına çevirdiler. Birçok zorluklarla Şemseddin Sami⁴ ve kardeşi Naim Frasheri⁵ Türkiye'deki yetkili makamlardan izin alarak ilk yasal Arnavut okulunu açtılar. İlk açılan okul Korça'da 7 Mart 1887 yılında açıldı, ilk öğretmen Pandeli Sotiri idi. Bu okulun açılması diğer şehirlerdeki okulların açılmasına vesile oldu.⁶

İlk Arnavut okulunun açılması Yunan propagandasını daha çok arttırdı ve yetkili Osmanlı makamlarında bu okulun kapatılması için çaba sarf edildi. İstanbul'da "Neologos" adında basılan Yunan gazetesi adeta ateş püskürüyordu ve Korça'da olup bitenlerden dolayı Osmanlı Devletini uyarıyordu. Manastır valisi durumu incelemek üzere bizzat kendisi geldi ve velilerin çocuklarını bu okullara göndermelerini yasakladı. Diğer taraftan Korça'nın Ortodoks başpapazı Korça'nın öğretmenlerine lanet etti.

İşte bu ortamda, Arnavutça'nın ve ulusal eğitim hareketinin büyük mücadelecisi olan Hafız Ali Korça doğup, büyüdü ve yetişti. Çünkü doğduğu ve yetiştiği ortam hem ailesini hem de kendisini etkilemişti.⁷

1.1.2. Eğitim Hayatı

Hafız Ali Korça 5 Nisan 1873 yılında Korça'da doğdu. Kendisi entelektüel muhafazakâr bir aileden geliyordu. Babası İlyas Efendi, Korça'nın tanınmış simalarındandı. On iki yaşında hafız oldu. İlkokulu ve liseyi (İdadiye) Korça'da bitirdi. Yüksek öğrenim için İstanbul'a geldi. Burası Arnavutların okuduğu meşhur merkezdi. İstanbul'da kalması onun yetişmesine çok yardımcı oldu. Bu dönem onun hayatında yeni bir başlangıç olacaktı, zira dini ilimleri okumaya başlayarak şahsi gayretleriyle sahasındaki malumatı genişletti. Yine büyük bir hırsla Arapçayı ve Farsçayı öğrendi. Türkçeyi ise Korça'daki eğitiminde ilerletmişti. Ayrıca Korça'daki eğitiminde

⁴ Abdullah Uçman, "Şemseddin Sâmî", *DİA*, c. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, ss. 519-523.

⁵ Muhammed Aruçi, "Naim Fraşiri", *DİA*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, ss. 195-197.

⁶ İsmail Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 27-28.

⁷ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 28-29.

Fransızca'yı da öğrenmişti, böylece Fransız klasikleri sayesinde sahasındaki gelişmeleri takip etme imkânı bulacaktı.⁸

İstanbul'da tahsil hayatını geçirirken hangi hocalardan ders aldığına dair bir bilgiye ne kendi kitaplarında ne de başka kaynaklarda rastlıyoruz. Ancak okuduklarıyla ilgili bazı bilgilere sahibiz. İstanbul'da öğrenim gördüğü zamanlarda Arapça, Türkçe ve Farsça yazılı temel klasik kaynaklarla tanışmıştı. Felsefeden edebiyata kadar meşhur isimlerle hemhal olduğu karşımıza çıkıyor. Bunlardan hakim ve filozof İbn-i Sina, İbn Rüşd, Mevlânâ, şâir ve hakim Ömer Hayyam, şâir Şeyh Sadi vs. gibi isimlerden çok etkilenmiştir. Bu arada büyük bir takdirle Hoca Tahsin'i⁹ anar. Onu, Gelenbevi¹⁰ ve büyük Arap reformcusu Cemaleddin Afgani ile yan yana koyar. Hoca Tahsin'i, Arnavutluk'un eğitimine birçok katkısı olabilecek birisi olarak tanımlar. Yine onu Molla Fenari, Ebu Suud, İbn Kemal gibi büyük İslam âlimleriyle zikreder.¹¹

Ali Korça'nın İstanbul'da yüksek öğretim görmesi tarihi bir önem arz eder, zira kendisi o zamanlarda Arnavutluk ulusal hareketine katılmıştı. Eğitim sırasında bile Arnavutluk'un meseleleriyle ilgileniyor, Arnavutların vahim olan dini, sosyal ve eğitim durumundan endişe duyuyordu. Ülkesinden uzakta olmasına rağmen oradaki siyasi gelişmeleri takip ediyor ve duygularıyla dahi olsa oraya yakın olmaya çalışıyordu.

Yüksek eğitimi sırasında İstanbul'da, yeni bir arkadaş çevresinde yaşaması, muhakkak onun düşünce dünyasına, psikolojisine, hayat tarzına, hayata ve problemlere bakış açısında etkili olmuştur. Bu arkadaşlık halkasında Şemseddin Sâmî ve kardeşi Naim Fraşiri yer alıyordu. Birkaç yerde bunlardan bahseder. Hatta onları evinde ziyaret ettiğini söyler.¹²

1.1.3. Arnavutluk'un Bağımsızlığı için Faaliyetleri

Yetişmesinde etkili olan faktörleri, vatanına ve halkına olan bağı ve aşkı, hürriyet ve eğitim isteğini dikkate aldığında onu anlamakta zorlanılmaz. Bu fikirlerle, Hafız Ali, İstanbul'dan vatanına ve milletine hizmet etmek için döner. Böylece çok geçmeden

⁸ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 29-30.

⁹ Ömer Faruk Akün, "Hoca Tahsin" *DİA*, c. 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998, ss.198-206

¹⁰ Şerafettin Gölçük, Metin Yurdağür, "Gelenbevi", *DİA*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, ss. 552-555.

¹¹ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 30.

¹² Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 31.

ulusal uyanış hareketlerine katılır. Bunun için 1894 yılında bu hareketin ileri gelenleriyle doğrudan bağlantı kurmak üzere İstanbul'a döner. Fakat Sirkeci'de trenden inip kontrol sırasına girdiğinde bavulunda birkaç yasak kitap ve gazete bulunur ve tutuklanır. Beşiktaş'ta birkaç gün tutuklu kaldıktan sonra Sinop'ta hapsedilir. İki ay hapiste kaldıktan sonra yetkililerin müdahalesiyle, fermanla serbest bırakılır.¹³

Bundan sonra Ali Korça'nın mücadelesi daha çok artar. Arnavutluk'a dönüp, halka Arnavutça eğitim verilmesi konusunda her türlü mücadeleye başlar. Sorunu siyasi ve diplomatik yollarla çözemeyince, silahlı mücadeleye dönüştürür. Bu nedenle Arnavutlar birçok yerde çeteler kurar. Ali Korça da kendi çetesini kurmuştur. Sultan II. Abdülhamit bu çeteleri bir şekilde dağıtmaya muvaffak olur, fakat mücadeleyi durduramaz.¹⁴

II. Abdülhamit Han saltanatın son zamanlarında, İmparatorluğun çökmeye yüz tuttuğu dönemlerde "İttihad ve Terakki" cemiyeti kurulmuştu. Ali Korça'nın da ifade ettiği gibi, bu cemiyetin kurulması ve faaliyetleri Arnavutları ümitlendirmişti, çünkü içinde birçok Arnavut da yer alıyorlardı. Bu cemiyetin ve meşrutiyetin ilan edilmesi kendilerine de hürriyet tanınması bekleniyordu. Hafız Ali de bu beklentilere girmişti, çünkü kendisinin verdiği Arnavutça eğitim konusunun çözüm bulacağını ümit ediyordu. Meşrutiyetin ilan edilmesi Arnavutları adeta sarhoş etmişti. "İttihad ve Terakki" cemiyeti güya sözünde duruyor ve Arnavutlara vaatlerinin gerçekleştiğini göstermek için Arnavutça okul, dergi ve gazetelerin açılmasına ilk başta izin vermiş ve bunları teşvik etmişti. Fakat çok geçmeden Arnavutlar yanıldıklarını anlamışlardı. Yanıldıklarının farkına varacakları yer Dibra Kongre'si olacaktır.¹⁵

23 Temmuz 1909 yılında toplanan Dibra Kongresi, Jön Türkler ve Arnavutların ayrılış noktası olacaktı. Aslında Jön Türkler tarafından düzeltilen ve kendi amaçlarını uygulamak için toplanmasına rağmen delegelerin çoğunluğunu oluşturdukları için Arnavutların kongresi olarak geçmişti. Jön Türklerin amacı Avrupa'ya göstermelik iş yapmaktı, yani Meşrutiyetin ilanından sonra kardeşlik, beraberlik ve adaletin tesis edildiğini kanıtlamak istiyorlardı. Fakat Arnavutlar başka gündemler getirince kongrenin büyüsu kaçtı. Ali Korça'nın Arnavutça okullar ile ilgili isteği bomba gibi etki yapmış ve

¹³ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 32-33.

¹⁴ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 34-35.

¹⁵ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 37-41.

daha sonra Arnavutları ilgilendiren gündemler ortaya atılmıştı. Jön Türkler kongreyi dağıtmak istediler, fakat buna muvaffak olamadılar.¹⁶

2 Eylül 1909'da Elbasan şehrinde bir kongre daha düzenlendi. Bu kongrede Arnavutça eğitimin temelleri atılacaktı. Kongreden sonra Korça'da "Perparim" (Terakki) adında bir cemiyet kurulacak ve Ali Korça bu cemiyetin üyelerinden olacaktı. Cemiyetin görevi Arnavut eğitimi için ders kitapları hazırlamaktı. Tabii ki Hafız Ali'nin etkisi ve katkısı büyüktü. Etkisini daha sonra başlayacak mitinglerde daha çok gösterecektir.

Jön Türklerin yanlıları ve oyuna gelen bazı kişiler Arnavutça Latin harfleri lanetlemek için mitingler düzenlediler. Ali Korça'ya da bir telgraf gönderip, aynı şeyi yapmasını istediler. Fakat Hafız Ali aynı fikirde değildi. 18 Şubat 1910 yılında Latin harflerini savunan Arnavutlar çok büyük bir kalabalığın eşliğinde bir miting düzenlediler. Ali Korça'yı evinden atla alarak, bir tepeye çıkardılar. Ateşli nutuklar çektikten sonra sözü Hafız Ali'ye de bırakırlar. Hafız Ali konuşmanın sonunu Arapça, Türkçe ve Arnavutça bir dua ile bitirir. Bu olaylardan sonra kendisine "Latinci" diyerek, onu susturmak, davasından vazgeçirmek ve ortadan kaldırmak için her türlü yol kullanacaktır.¹⁷

Kendisini ve ailesini rahat bırakmamak için meçhul insanlar tarafından 6 ay boyunca devamlı evine taş atıldı. Durum o kadar büyüdü ki artık o evde yaşamak mümkün değildi. Bunun için Manastır Valisi olan Nurettin Bey'e haber verir ve şöyle der:

"Bana her taraftan devamlı atılan taşlardan dolayı evimde ne kiremit ne de cam kaldı, her şey paramparça olmuştur. Bu evde yaşamak mümkün değil, çünkü yağın kar ve yağmurlar içeriye yağıyor."

Hafız Ali bunu kimin yaptığını ve neden yaptığını çok iyi biliyordu. Mesele onun Arnavut olması ve Latin alfabesini desteklemesiydi.¹⁸ Bunu kendisi şöyle vurgular:

Allah beni Arnavut yaratmışsa,
Benim bundan ne suçum var.¹⁹

¹⁶ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 48.

¹⁷ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 48-51.

¹⁸ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 52.

¹⁹ Hafız Ali Korça, *Shtat Endrrat e Shqiperise*, Logos-A, Shkup-2006, s. 71.

Valiye haber verdiyse de yine bir fayda vermedi. Hatta mahkeme bunları engellemek yerine yeni bir kılıf uydurdu. “Acaba bu Latinciye şeytanlar ve cinler mi taş atıyor!” Yani duruma el koymak ve müdahale etmek yerine alaycı bir ifade ile bu taşları şeytanlar ve cinler atıyor diye dalga geçiyorlardı. Durum yine devam edince Hafız Ali, bu sefer Meclis Başkanına, Senatoya, İçişleri Bakanına, Adalet Bakanına, Harb Bakanına ve bazı Arnavut mebuslara telegraf yollayıp durumu anlatmış. Bunu kimin ve neden yaptığını söylemiş ve bu haksızlıklara müdahale edilmesini istemiş.²⁰

Nihayet bu kadar şikâyetlerden sonra durumu tetkik etmek ve incelemek için evine gittiler. Haber verildiği için o anda taş atılmamış. İnceleme ekibi gittikten sonra daha şiddetle taş atılmış. Esas amacın ne olduğunu Korça şöyle dile getirmiştir:

İnsanlar görsünler diye gelirlerdi,
Çünkü her şeyi bilirlerdi.
Eğer vaz geçseydim,
Ne iş isteseydim verirlerdi.²¹

Hükümet, okullarında Arnavutça öğrenim için izin vermeyince birçok öğrenci liseden kaçıp Arnavut okullarına gitti. Durum böyle olunca Korça Valisi Kurt Nazım bu olayı bir kılıfa uydurup hükümete Ali Korça’yı ortadan kaldırmak veya başka uzak bir yere sürgüne göndermek üzere telgraf yollar. Tabi ki bu telgrafi başka şeylerle de süsler. Hükümet derhal idam cezasını verir, ancak onu gizlice ve göze batmadan yakalamalarını ister, çünkü diğer “Latinci”lerin ayaklanmasından endişe eder. Ali Korça’nın valilikte çalışan bir dostu ona durumu haber verir. O da aynı gün Korça’dan çıkar ve İstanbul’a gider. İstanbul’da devlette çalışan arkadaşlarının ve dostların müdahalesiyle hükümet onu affeder.²²

İstanbul’da kaldığı sırada davasına yine devam eder. Dostları vasıtasıyla hükümetin erkânıyla görüşür.

Dava yine aynı dava, Arnavutçanın okullarda öğretilmesi davası. Talat Paşa²³,

²⁰ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 64-72.

²¹ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 74.

²² Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 81-83.

²³ M. Şükrü Hanioğlu, “Talat Paşa”, *DİA*, c. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 502-503.

Enver Paşa²⁴, Emrullah Bey ve Şeyhu'l-İslam Musa Kazım²⁵ gibi yüksek mevkililerle görüşür, ama bir türlü ikna edemez. Talat Paşa ona, bu davadan vazgeçmesine karşılık Beyrut Kadılığını teklif eder, ama Ali Korça bunu kabul etmez, çünkü derdi makam derdi değildi. Onun derdi cahil kalan bir milleti eğitmekti ve gece gündüz bununla uğraşıyordu.²⁶

Talat Paşa ile görüştüğünde, Talat kaygısını açıkça ifade ediyor. O, Arnavutların Latin harflerini alarak Osmanlıdan ayrılacağı konusunda endişeleniyor. Ali Korça ise durumu farklı değerlendiriyor ve ona şöyle cevap veriyor:

“Paşa Hazretlerinizin bildiği gibi, Arnavutluk’a cahillik karanlığı basmış. Balkanların eğitimi bizi işgal etmiş. Bu millet cahillik bataklıklarında boğuluyor. Türkiye’nin, Afrika vahşileri gibi yaşayan bir millettten ne kazancı olabilir? Bundandır ki biz bu kolay harfler vasıtasıyla bu milleti uyandırıp aydınlığa kavuşması için uğraşıyoruz. Böylece hem kendisine hem de Halife ve devletine faydalı bir unsur olabilsin.”²⁷

1.1.4. Arnavutluk’un Bağımsızlığından Sonraki Hayatı

29 Kasım 1912’de Vlora (Avlonya) şehrinde bağımsızlık bayrağı açıldı ve Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. Kuzeyden Sırp ve güneyden Yunanlar Osmanlı mirası adında toprak koparmaya çalışıyorlardı. Diğer taraftan büyük güçlerin pazarlıkları Arnavutluk’a toprak kaybettiriyordu. Böyle bir durumun karşısında Osmanlının zayıflığı ve kuvvetsizliği Arnavutlara bağımsızlık ilan etmekten başka çare bırakmamıştı. Bağımsızlığını ilan edecekti ama toprakların 2/3’ü dışarıda kalacaktı. Avlonyalı İsmail Kemal Bey önderliğinde Arnavutlar bağımsızlıklarını ilan edip yeni bir hükümet kurdular. Ancak hükümet fazla dayanamadı ve İsmail Kemal istifa etti. Devletin tecrübesizliği, iç ve dış düşmanların saldırıları onu istifaya mecbur etti. Hükümetin ömrü bir sene bile sürmedi.²⁸

Büyük güçler müdahale ettiler ve Avrupa’dan Arnavutluk’u ve Arnavutları yönetmek için bir prens gönderdiler. Arnavutlar buna sevindiler, çünkü en azından tarafsız bir prens, protestan dahi olsa dağılmış Arnavutları toparlayabilirdi. Ali Korça da bundan ümitliydi. Kendi ifadesiyle her ne kadar problemler için Prens Vidi iyi niyetli

²⁴ M. Şükrü Hanioglu, “Enver Paşa”, *DİA*, c. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 261-264.

²⁵ KOCA, Ferhat, “Mûsâ Kâzım Efendi”, *DİA*, c. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 221-222.

²⁶ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 84-88; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 60-61.

²⁷ Korça, *Shtat endrrat*, s. 89; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 62.

²⁸ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 63.

olsa da problemleri çözemedi. Bunda en büyük handikap yine çevresinde olan adamlardı. Bir taraftan Yunanların Güney’i işgal teşebbüsleri, diğer taraftan çevresinde başka ihtirasların peşinde olan insanlar ve geri kalanın tecrübesizliği bu hükümeti başarısızlığa götürdü. Bu durumu Ali Korça şöyle açıklar:

“Bir devlet adamı her ne kadar bilgili ve yetenekli olsa da eğer bunlar gibi dışarıda büyümüşse ve halkla içli dışlı olmamışsa ki halkın genel fikir ve duygularını anlayamaz, o adam bu milleti idare etmeye ehil değildir. Halk yalnızca kuru teorilerle idare edilemez.”²⁹

Bu ihtiraslılar arasında yönetime Türk bir idareci getirmek isteyenler de vardı. Ali Korça’ya göre bunların başında Musa Kazım vardı. Hafız Ali’yi ve bazı arkadaşlarını en büyük Latinciler diye tutuklayıp hapsedtiler. Musa Kazım’ın amacı bunları öldürmekti, ama tam kurşuna dizilecekleri anda Ali Korça ile birlikte olan bir arkadaşın taraftarları onları kurtardı. Daha sonra şehir şehir gezdirerek hapsedtiler. En sonunda İşkodra’ya götürdüler, fakat Karadağ’ın korkusundan herkes kaçınca kurtulan Ali Korça, Durrës (Dıraç)’a geldi ve orada Milli Eğitim Müdürlüğü makamına getirildi. Milli eğitim müdürlüğün sırasında birkaç şehrin eğitiminden sorumluydu. Tam o sırada I. Dünya Savaşı patlak verdi ve Arnavutluk’u Avusturya-Macaristan işgal etti. 1916 yılında ise Mösyö August Kral tarafından Korça, Şeriat Yüksek Kurulu Başkanlığı üyesi ve başmüftü olarak seçildi. Aynı zamanda Arnavutça Dil Kurulunun üyesiydi. 1918’de Avusturya-Macaristan çekildikten sonra makamı Tiran’a taşındı ve yine 1924 yılına kadar Şeriat Yüksek Kurulu Başkanı olarak görevine devam etti.³⁰

1918-1924 yılları arasında Şeriat Yüksek Kurulu Başkanlığında çalıştığı sırada Ali Korça birçok faaliyetlerde bulundu. İster siyasî, ister dinî ve ister kültürel hepsinde rol aldı. 1923’te Büyük Meclis seçimleri yapılacaktı ve iki tane aday parti vardı. Ali Korça bu seçimlerde seçilmesini bekliyordu, hatta Korça’daki hemşerilerinin onu seçeceğinden emindi. Bir partinin adayı olarak girseydi kesin kazanırdı, ama kendisi Meclis’te yapılabilecek bir haksızlığa daha rahat müdahale edebilmek için bağımsız aday olarak girmeyi düşünüyordu. Hemşerilerinden o kadar emindi ki, onlara beni seçin bile dememişti. Aslında onların da onu seçeceğini, o zamana ait bir gazete köşesinden anlıyoruz. Fakat bir arkadaşı bu durumdan istifade ederek işleri tersine çevirip oyları kendisine aldı. Ali Korça ise arkadaşının hıyanetinden o kadar müteessif kalmıştı ki,

²⁹ Korça, *Shtat endrrat*, ss. 96-101; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 63-65.

³⁰ Korça, *Shtat endrrat*, ss. 101-108; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 66-68.

kendi hakkını geri almak için bile arkadaşını şikâyet etmedi. Bir de kendi ifadesiyle bunu bir koltuk sevdası için yapmak istememişti. Bundan duyduğu üzüntüyü, yazdığı bir Osmanlıca beyitle şöyle ifade eder:

Kendi elimle kesip yara verdiğim kalem
Fetvayı huni na hakkımı yazdı ibtida.

Yani arkadaşına kendi elimle açtığım, kestiğim kalemi ona verdim. O da bu kalemle kanımın dökülmesi için fetvayı yazdı.³¹

Seçimler öncesinde Şeriat Yüksek Kurulu üyesi ve fetvaların sorumlusu olması münasebetiyle manen sekiz yüz bin kişinin sorumlusuydu. Dolayısıyla seçimler öncesinden “Seçimler Hutbesi” diye bir hutbe yazmıştı. O hutbede işin ehli, dindar, vatansever ve yiğit kişilerin seçilmesini tavsiye eder. Bu konuda özellikle Hz. Peygamber’in sözünü hatırlatır: “Eğer ehil olmayan birine görev verilmişse kıyameti bekleyin.” Yani, eğer siz ehil olmayan birini seçerseniz, o adam işini yapamaz ve o alanda işler bozulur, kıyamet kopar.³²

Yine Şeriat Yüksek Kurulu üyeliğini yaptığı sırada din ve diyanet adına birçok işler yapmaya çalışır. Bu işlerin en önemlisi kendisinin de çok istediği, her an aklından çıkarmadığı, uğruna bedeller ödediği medrese açmaktı. Daha Durrës’ta milli eğitim müdürü olarak seçildiği sıralarda yapmak istemişti, ama muhafazakârlar ona engel oldular. Sonra İşkodra’da Şeriatın Yüksek Kurulu üyesi ve başmüftü görevindeyken yine bu konuyu açtı, hatta gerekli paraları topladı ve arsayı satın aldı, ama savaş durumu olduğundan toplanan paralar bankada yandı. Nihayet Tiran’da böyle bir medreseyi açmaya muvaffak oldu. Hatta medresenin müfredatını kendisi hazırladı ve Arapça öğretimi kendisine emanet edildi. Medresenin devlet tarafından lise seviyesinde tanınması için birçok girişimde bulundu ama bu konuda destek bulamadı ve medresenin eğitimi bir ilkokul seviyesinde kaldı.³³

Ali Korça hükümetin gidişatını anlamıştı. Doğrudan olaylara müdahale edemediği, yani Mecliste seçilemediği için, mebusları ve insanları uyarmak adına sembolik bir dille

³¹ Korça, *Shtat endrrat*, ss. 11-14; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 68-71.

³² Korça, *Shtat endrrat*, ss.14-15.

³³ Hafiz Ali Korça, *Rubaijjati A Katroret e Umer Khajjamit*, Logos-A, Shkup-2006, ss. 129-131.

“Shtat Endrrat e Shqiperise” (1924) [Arnavutluk’un Yedi Rüyası] adında bir şiir kitabı yazdı. Kendisi durumu şöyle açıkladı:

“...İdealist bir vatandaş olarak mebuslara, tuttukları yolun onları Kâbe’ye götürmeyip, çöle götürdüğünü hatırlatmak için, bu “Yedi Rüya”yı yazdım ve sadece 100 tane bastırıp onlara birer tane vererek şöyle dedim: Bugün Arnavutluk’un geleceği sizin ellerinizdedir...”³⁴

Bu kitap edebi değerinden daha çok, o zaman insafsız siyasetçiler yüzünden Arnavutluk’un başına gelenleri ve gelecekleri açıklıyor. Kitap çok hızlı bir etki yaptı ve hükümet ona karşı tedbirler almaya başladı. Gerçeğin gün yüzüne çıkması hükümetin işine gelmiyordu, böylece derhal onu görevinden aldılar. Bundan sonra 1949 yılına kadar medresede ders vererek ve karşılığında asgari bir ücret alarak hayatını geçirdi.³⁵

Şeriat’ın Yüksek Kurulu üyeliğinden azledilince Ali Korça, Arnavutluk’un Kralı ilan edilmiş olan Ahmet Zogu’ya gitti. Kendisi Türkiye’ye gitmek ve Osmanlı arşivlerinde kalan belgelerde 470 yıllık Arnavutluk tarihini açığa çıkarıp yazmak için ondan izin istedi. Masrafları Ankara’daki elçilik ödeyecekti. Ahmet Zogu çok iyi olacağını söyledi, ama bir türlü ilgilenmedi. Hafız Ali arkadaşları vasıtasıyla bunu birkaç kere daha hatırlatır, ama yine ses çıkmaz. Ali Korça bu konuda duyduğu üzüntüyü şöyle anlatır:

“Madem ki ömrüm ve İstanbul’da yardım edecek dostlarım vardı, Allah bilir bugüne kadar bizim milli tarihimiz için birkaç cilt kitap hazırlayacaktım ki bu da çok değerli ve paha biçilmez bir hazine olacaktı. Bunun için canım yanar ve hatırlayınca kalbim sızlar. Ama ne yapalım, böyle yazılmış. Bizim yapmak istediğimiz tarih ve saray belgeleri işi, asla bir başkası tarafından tamamlanamayacaktır.”³⁶

1.1.5. II. Dünya Savaşından Sonra ki Sürgün Hayatı

Korça’nın ailesi, Durrës’un bir ilçesi olan Shijak (Şiyak)’ta yaşamıştır. Onun 5 oğlu ve iki kızı vardı. Mecidudin ve Bahrudin 15-17 yaşlarında hayatlarını yitirdiler. Üçüncü oğlu İlyaz, Tiran Medresesini bitirdi. Daha sonra komünizm rejiminde komünizm karşıtı propaganda suçuyla yirmi beş seneye mahkûm oldu. On beş sene ceza çektikten sonra 1968’de serbest bırakıldı ve 1975’te vefat etti. Dördüncü oğlu Salahudin, İtalya’da Harp Akademisini bitirmiş, sonra Krallık Sarayında yeni kadrolar yetiştiren hoca (pedagog) olarak çalıştı ve 1944 yılında kurşuna dizildi. Beşinci oğlu Alaudin de İtalya’da Harp Akademisini bitirdi. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Arnavutluk’ta Harp

³⁴ Korça, *Shtat endrrat*, ss. 12-16; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 80.

³⁵ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 80-81.

³⁶ Korça, *Shtat endrrat*, ss. 109-111; Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 81-82.

Akademisi'nde dersler verdi. Oradan çekilmek istediği zaman dağlık bölgelerde öğretmenlik yapmaya mecbur edildi. Daha sonra karşıt propaganda suçundan yakalanıp dört sene hapsedildi. Serbest bırakıldıktan sonra 1982 yılına kadar yaşadı. Bu iş bu kadarla kalmamış, Ali Korça'nın torunlarına kadar sürmüştür. Torunlarına okuma hakkı bile tanınmamıştır. Kızlarından biri Tiran'da, diğeri de Durrës'ta yaşamıştır.³⁷

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1945 yılında Arnavutluk'a komünizm rejimi yerleşir. Enver Hoca ülkenin başına geçer ve ülkede çok koyu bir diktatörlük kurulur. 1949'da Ali Korça Tiran Medresesin'deki görevinden alınır ve Kavaja (Kavaya)'ya sürgüne gönderilir. Orada da hep takip edilir. Kavaja'da, hanımıyla ve iki oğlunun eşleriyle yaşar, çünkü oğulları İlyaz ve Alaudin rejimden dolayı hapsedilirler. Bu arada devlet ona ne iş, ne maaş vermiş ve ne de can güvenliği sağlamıştır.

Ali Korça'nın Kavaja'da çektiği ızdırapları onun öğrencisi olan Xhaferr Shkodra şöyle anlatmıştır:

“Hafız'a çok kötü muamele edilmiştir. Burada halkın yardımıyla yaşadı. Buna rağmen hiç yılmadı. Ekonomik açıdan çok kötü durumdaydı, ama kötü görünmüyordu ve kendisini ele vermiyordu. O bir İslam âlimiydi. Kavaja'da 1949-1956 yıllar arasında din dersleri tertip etti. Ayrılmadan çalışıyordu. Bana ve bir arkadaşıma 16 ay boyunca bir evde gizlice ders verdi...”³⁸

Şimdi yaşlanmıştı. Arkasından çeşitli sistemler ve rejimler bırakmış, kaç defa ölüm cezasından kurtulmuştu. Bu sürgün hayatı ise onu hem maddi hem de manevi yönden yormuştu. Artık ihtiyarlık kapısını çalmıştı, ama o bu kadar acılar içerisinde olmasına rağmen yine boş durmuyordu. Birçok engele, takiplere rağmen, çok başarılı sayılmasa bile gizlice çocuklara ve gençlere dini öğretmeye çalışıyordu. Savaş sonrası yıllarında, bu büyük vatansevire ekmek bile sadaka olarak veriliyordu. Buna rağmen cesaretiyle bütün engelleri aşmaya çalıştı. Maddi ve manevi ızdırap çektiği anlarda bile güçlü olmaya çalışıyordu. Belki de insanın hayatının son anlarında duyduğu manevi tesellidir. 31 Aralık 1956'da Kavaja'da vefat etti. Cenazesine çok büyük bir insan topluluğu eşlik etti. Hafız Sabri Koçi'nin ifadesiyle: “... O gün Kavaja doluydu, çünkü ben sevgili üstadın cenazesini defne hazırladım...”³⁹ Arnavutluk'un bağımsızlığı ve kalkınması için her türlü zorluğa ve tehlikeye göğüs geren Korça, bizzat Arnavutluk

³⁷ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 82-83.

³⁸ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 84.

³⁹ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 84-85.

devleti tarafından dışlanmış, ötekileştirilip cezalandırılmıştır. Ödüllendirilmesi beklerken karşılaştığı bu sonuç, onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Kendisi bunu şu şekilde dile getirmiştir:

Arnavutluk için uğraştım
Hayatımı riske attım.
Ne kadar çektiğim anlatılamaz
Çünkü devlet suç diye tanır.⁴⁰

1.2. Eserleri

Hafız Ali, çok geniş, zengin ve çeşitli alanları ihata eden bir külliyata sahiptir. Toplam eser sayısı yirmi beş civarındadır. Fakat bunların ancak yarısı basılmıştır. 2006 yılında Logos-A yayınevi tarafından basılan külliyatında bütün eserlerini basılmamıştır. Ancak müellifin hayattayken bastırıldığı eserleri basmıştır. Basılmayan eserleri ise şu anda bulunmamaktadır. Komünizm zamanında Ali Korça rejim tarafından sürgüne gönderilmiş, bu da sadece onunla sınırlı kalmamış ailesini ve torunlarını da kapsamıştır. Arnavutluk'taki istihbaratın kontrole geleceğini öğrenen ailesi korkusundan geri kalan evrakların ve basılmamış kitapların bir kısmını yakmış, bir kısmını toprağa gömmüştür, artık ailesi bugün bunlara sahip değildir.

Bu külliyatın dışında kalan eserler o hayattayken de basılmamıştır. Ali Korça bunları ekonomik nedenlerden bastıramadığını söylemiştir. Basılan yeni külliyatında ise on iki kitap bulunmaktadır. Birincisi İsmail Ahmeti'nin, Ali Korça'nın hayatı ve eserleri üzerine yaptığı bir çalışmayı ve incelemeyi içerir. Geri kalan on bir eser ise Ali Korça'ya aittir. Yalnız on ikinci eser kendisi hayattayken bir kitap şeklinde basılmış değildir. Bu kitap Ali Korça'nın çeşitli dergilerde yazdığı yazılarından derlenmiştir.

Bu çalışmada Ali Korça'nın eserleri basılan ve basılmayan eserler şeklinde tasnif edilmiştir. Bu eserler çeşitli konular ve alanlar üzerinden basılmıştır. Bunlarda şiir, tarih, dil çalışmaları, mantık, otobiyografi, tefsir vs. gibi konular yer alır. Aşağıda bu eserler hakkında bilgi verilecektir.

⁴⁰ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 85.

1.2.1. Basılmış Eserleri

1) *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë* (1900)⁴¹ [Mukaddes Tarih ve Dört Halife]

Bu kitapta yazar Hz. Âdem'den başlayıp sırayla Hz. Peygamber'e kadar gelen peygamberlerin tarihini anlatmıştır. Bunlar Adem, Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Musa, Yuşa, Davut, Lokman, Suleyman, İlyas, Yunus, İsa ve nihayet son Peygamber Hz. Muhammed. Hz. Peygamber'in hayatını ise ancak Mi'rac olayına kadar yazabilmiştir. Hz. Yusuf hayatını biraz uzun ve ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Daha sonra bu kısmı bu kitapta olduğu gibi müstakil bir kitap olarak bastırılmıştır. Yine Hz. İsa'nın hayatını anlattıktan sonra teslis inancı ve kökeni üzerinde durmuş, teslis'in çeşitli dinlerde ve kültürlerdeki şeklini anlatmıştır. Örneğin Hinduizm, Budizm, eski Mısır, eski İran, Greko-Romen vs. gibi milletlerdeki teslis inançları ile ilgili kısa bilgiler vermiştir. Burada teslisi reddetmeyi hedeflemiştir.⁴² En sonunda da Hz. Peygamber'in hayatını Mi'rac olayın sonuna kadar anlatır.⁴³ Kitap 75.000 beyitten oluşur ve aynı zamanda H. Ali Korça'nın en hacimli kitabıdır.

2) *Myslimanija* (Tarihsiz) [İslamiyet]; *Mevludi* (1909-1923-1944) [Mevlid Metni]; *Treqind e Tri Fjalet e İmami Aliut* (1910)⁴⁴ [Hz. Ali'nin Üç yüz üç Sözü]

Bu kitap aslında ilk ve ortaokul öğrencilerine İslam'ı öğretmek amacıyla bastırılmıştır. 35 sayfalık olan bu kitap milli eğitim müdürlüğünün basımıdır. Kitap aslında daha çok bir İslam akaid kitabı olup iki bölümden oluşur. Birinci bölüm Amentü bölümüdür ve aslında Ömer en-Nesefi'nin Metnu'l-Akaid risalesinin çevirisidir. Ancak kendisi birkaç ekleme ve çıkarmalarda bulunmuştur. Kısaca İmanın şartlarını vermiştir. İkinci bölümde ise İslam'ın şartlarını yazıp kısaca açıklamıştır. 1. Şehadet, 2. Namaz (kılınış şekli, şartları ve namaz çeşitleri), 3. Oruç, 4. Zekat, 5. Hacc ve 6. Cihat. Ülkenin

⁴¹ Hafiz Ali Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, Logos-A, Shkup-2006.

⁴² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 447-508.

⁴³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 509-698.

⁴⁴ Hafiz Ali Korça, *Myslimanija; Mevludi* (1909-1923-1944); *Treqind e Tri Fjalet e İmami Aliut*, Logos-A, Shkup-2006.

geçirdiği zor günleri ve etrafın düşmanlarla olduğunu göz önünde bulundurarak Cihad'ı neden eklediğini anlaşılr.⁴⁵

Ali Korça'nın önemli eserlerden birisi de Arnavutça yazdığı mevlid'dir. Osmanlı kültürünün ve dini hayatın bir parçasını teşkil eden mevlid ve mevlid merasimleri, Anadolu'da yaygın olduğu gibi Arnavutluk'ta da yaygındır. Ali Korça'dan önce Arnavutça yazılmış mevlid vardı, ancak Ali Korça'ninkini diğerlerinden ayıran ve değerli kılan telif olmasıdır.⁴⁶

1909 yılında Osmanlıca harflerle Arnavutca basılan bu mevlidin, Hafız Ali'nin ilk eseri olduğu edilmektedir. Daha sonra müellifin ilaveleri ile bu mevlid 1923 ve 1944 yıllarında yayınlanmıştır. 1909 baskısında 444, 1923 baskısında 562, 1944 baskısında ise 580 beyit mevcuttur. Yeni basılan külliyatın içinde bu üç baskı mevcuttur ve üçü de Arnavutçadır.⁴⁷

Mevlidinde Hz. Muhammed'in nuru, doğuşu, doğduğunda ve doğduğu gece meydana gelen şeyler, hayatı, mi'racı, onun üstünlükleri ve vefatı, konularını edebi bir şekilde anlatmaktadır.⁴⁸

Kitabın son kısmında Ali Korça, Hz. Ali'nin 303 sözleri toplamış, çevirmiş ve her sözün başına numara koymuştur. Sözlerin sayısı 303 olup gelişi güzel sıralanmış ve hiçbir başlık altında toplanmamıştır. Sözü başlığı altında Hz. Ali'nin çeşitli konularda söylediği nakledilen sözlerden üç yüz üçünü kaydetmiştir.

Öyle anlaşılıyorki, bu sözlerin Arnavutlar tarafından öğrenilmesini ve bunlardan istifade edilmesini hedeflenmiştir.⁴⁹

3) *Abetare* (1910)⁵⁰ [Arnavut Lisanı Alfabeti]

Ali Korça, Arnavutçanın okullarda öğretilmesini istemiş ve bizzat onu öğretmek için çok mesai harcamıştır. Bu konuda yazdıklarından birisi de Arnavut alfabesi ile ilgili kitabıdır.

⁴⁵ Korça, *Myslimanija*, ss.10-33.

⁴⁶ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 189-190.

⁴⁷ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 189.

⁴⁸ Korça, *Mevludi* (1909-1923-1944), ss. 69-90.

⁴⁹ Korça, *Treqind e Tri Fjalet e İmami Aliut*, ss. 129-144.

⁵⁰ Hafız Ali Korça, *Abetare; Alfabeti Arebisht*, Logos-A, Shkup-2006.

Alfabe kitabı iki bölümden oluşur. Arnavutça öğretimi için Latin harfleriyle, biri İstanbul diğeri Manastır olmak üzere iki alfabe kullanılmaktaydı. İkisinin arasındaki fark sadece bazı harflerin şeklidir. Daha sonra Arnavutçanın yazılması için Manastır alfabesi kullanılmıştır. İkisinin arasındaki fark sadece bazı harflerin şeklidir.

Alfabenin en önemli özelliği sadece harfleri değil sayıları, günleri ve ayları öğretmesidir. Yani aynı zamanda günlük ve pratik bilgiler vermesidir.⁵¹ Ayrıca kıssadan hisse mahiyetinde küçük hikâyeler ve atasözler vermiştir.

4) *Alfabeti Arebisht* (1914)⁵² [Arapça Elifbası]

Kitabın en önemli özelliği, tek başına ve öğretmensiz Kur'an okumayı öğretmesidir. Müellif öğrenme metotlarını önsözünde açıklamış ve kitabın içine de gerekli açıklamaları Arnavutça yazmıştır. Kitabı derslere bölmüştür. Toplam 28 dersten oluşur. Kendi ifadesiyle, verdiği talimatları harfiyen yerine getiren her kız veya erkek öğrenci tek başına dahi olsa Kur'an'ı Kerimi iki ayda öğrenebilir.⁵³

5) *Çelësi i Librit Shqip-Arebisht* (1916)⁵⁴ [Arapça-Arnavutça Kitabın Anahtarı]

H. Ali Korça'nın şikâyet ettiği bir konu da Arapça öğretiminde eski metotların yetersizliğidir. Ona göre, eski usule göre 10 sene gibi uzun bir süre çalışılıyor, ama sonuç olarak doğru dürüst bir Arapça öğrenilmiyor. Bu başarısızlığın sebebi doğru bir metodun kullanılmayıştıdır. Kendisi Arapçanın iki senede öğrenilebilmesi için yeni bir metot teklif eder ve bu metodun uygulanabilmesi için bu kitabı yazar. 444 sayfadan oluşan eserin önsözünde hem yeni metodu açıklar, hem de talebelere nasıl öğretilceğine dair talimatlar verir.

Kısaca bu metodu “Semavi Metot” diye isimlendiriyor. Bakara suresinin 31. ayetinde “... Adem'e bütün isimleri öğretti...”⁵⁵ sözünden ilham alarak dil eğitimine gramerden değil kelimelerden başlamak gerektiği söylüyor. Nitekim eski usule göre dil eğitimi gramerden başladığı için başarısız olduğunu belirtiyor.

⁵¹ Korça, *Abetare*, ss. 14-15.

⁵² Hafız Ali Korça, *Abetare; Alfabeti Arebisht*, Logos-A, Shkup-2006.

⁵³ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 117-122.

⁵⁴ Hafız Ali Korça, *Çelësi i Librit Shqip-Arebisht*, Logos-A, Shkup-2006.

⁵⁵ 2/31

Ona göre ulema ve meşayih Kur'an'ı öğretmek istiyorlarsa, böyle bir metod kullanmaları gerektir. Yoksa geleneksel ile devam ederlerse öğrenen olmayacak ve Kur'an unutulacaktır. Daha sonra bu metodu uygulamaya koyulmuş ve haklı olduğunu göstermiştir. Onun yetiştirdiği talebeler Arapçayı iki sene içinde öğrenmişlerdir.⁵⁶

6) *Gjylistani A Trendafilishta e Sadi-ut* (1918)⁵⁷ [Sadi'nin Gülistanı]

Ali Korçanın Aranvutluk kültürüne yaptığı büyük hizmetlerin arasında tercümelerinin önemli yeri vardır. Bu çeviriler Farsça klasiklerden yapılmıştır.

Basılmayan eserler arasında “Kelile ve Dimne”, “Muhammed Hanefi ve Gülnarı” gibi eserler yer alırken, basılan eserler arasında Sadi'nin “Gülistan”ı ve Ömer Hayyam'ın “Rubailer”i yer almaktadır.

İslam şark klasiklerine bağlı olan Hafız Ali Korça onları Arnavutçaya kazandırmak ve gençlere okutmak istemiştir. Bir zamanlar gençliğindeyken “Bin bir Gece” kitabını çevirmeyi bile düşünmüştü, fakat sonraki gelişmeler onu fikrinden vazgeçirmiştir.

Hafız Ali kitabın başında “Sadi'nin hayatına dair birkaç kelam” başlığı altında kitabın avrupa dillerinde çevirilerden bahseder. Kendisi bu kitabı en doğru kaynaklardan istifade ederek çevirdiğini hatırlatır. Daha sonra Sadi'nin hayatına dair bilgiler verir.⁵⁸

Yaklaşık 350 sayfa olan bu eser kendi sözleri dışında 9 bölümden oluşuyor. Birinci bölümde “Gülistan”ın giriş kısmı, müteakip bölümlerde ise ‘Bap’lar vardır. ‘Bap’lar veya “Gülistan”ın kapıları sekiz bölümden oluşuyor. Kendisi aynı zamanda şair olduğu için çevirdiği şiirlerin ölçülerini anlamını bozmadan korumaya çalışmıştır. Bunu yaparken yabancı kelimeler kullanmamaya çalışmış, ancak buna rağmen ölçüleri korumak için yabancı kelimeler kullanmak zorunda kalmış.⁵⁹

⁵⁶ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 123-125.

⁵⁷ Ali Korça, *Gjylistani A Trendafilishta (Sadi)*, Logos-A, Shkup-2006.

⁵⁸ Korça, *Gjylistani*, ss.11-25

⁵⁹ Korça, *Gjylistani*, s. 25.

7) *Jusufi me Zelianë* (1923)⁶⁰ [Yusuf ve Züleyha]

Bu kitap Ali Korça'nın yeni bir kitabı olmayıp, "Mukaddes Tarih ve Dört Halife" kitabının bir bölümüdür. Fakat müellif bunun müstakil bir baskısını yaptığından biz de buraya müstakil aldık. İlk kaynakta hikâye daha uzundur.

Hikâye Hz. Yakup ile başlar, sonra Zeliha'nın memleketinden ve onun üç rüyasından bahsederek devam eder. Daha sonra Zeliha'nın Mısır maliye bakanıyla evlenmesi, Hz. Yusuf'un rüyalar görmesi ve onları babasına anlatmasıyla devam eder. Bu kitapta ise Yusuf'un babasına rüyalarını anlatmasıyla başlar ve ilk kitapta olduğu gibi devam eder ve hiçbir değişiklik yapılmaz sonuna kadar öyle biter. İlk kitapta olduğu gibi bu da şiir şeklindedir.

Kitaptaki olayların zinciri Kur'an'daki Yusuf suresinin kronolojisi takip edilerek oluşturulmuştur.⁶¹ Fakat içerik olarak bazı yerlerde biraz farklılaşma, birçok yerde ise eklemeler yapılmıştır. Bu eklemelerin birçoğu israiliyat, diğerleri ise genç yazarın süslemeleridir.

8) *Shtat Endrrat e Shqiperise* (1924)⁶² [Arnavutluk'un Yedi Rüyası]

Hafiz Korça bu kitabı yazdığı zaman Şeriat'ın Genel Kurulu teşkilatın üyesiydi. Ülke içinde bir şeylerin ters gittiğini hissedince küçük bir broşür şeklinde yedi şiiri sembolik bir dille yazıp yayınlamıştı. Kendi ifadesiyle ancak yüz tane basabilmiş ve birçoğunu mebuslara dağıtmıştı. Küçük hacimli ve az sayıda basılmasına rağmen çok büyük yankılar yapmıştı. Bundan rahatsız olan devlet adamları Ali Korça'yı görevinden aldılar. Bundan duyduğu üzüntüyü şöyle ifade eder:

Bir gece Arnavutluğun meselesini düşünüyordum,
Zavallının durumu acaba ne olacak?
Birçok âşık çıkmış her biri kendisine çekmek istiyor,
Bize süt veren annemiz için birçok tuzak kuruluyor.⁶³

Bu kitapta Arnavutluk'ta, insafsız siyasetçilerden başlarına gelenleri ve gelecekleri dile getirmiştir. 1944 yılında bu kitaba ilavelerde bulunarak tekrar bastırdı. Yeni külliyatın içinde bu baskı esas alınmıştır. Bu baskıda sembolik bir dille yedi şiir (rüya)

⁶⁰ Hafiz Ali Korça, *Jusufi me Zelianë A më e Bukura e Ngjarjeve Ahsenu'l-Kasas*, Logos-A, Shkup-2006.

⁶¹ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 236-237.

⁶² Hafiz Ali Korça, *Shtat Endrrat e Shqiperise*, Logos-A, Shkup-2006.

⁶³ Korça, *Shtate Endrrat*, s. 17.

yer alıyor. Sonra bu rüyaların tabiri olarak tekrar yedi şiir daha yazılmıştır. Gerisi ise otobiyografik bilgilerdir. Bunlara kendi hayatından kesitler, önemli tarihi olaylar, yurtdışına gönderdiği mektuplar ve çeşitli dergilerde yayınladığı yazılarını eklemiştir.

9) *Bolshevizma A Çkaterrimi i Njerezimit* (1925)⁶⁴ [Bolşevizm veya İnsanlığın Yıkılışı]

Bolşevizm devriminden birkaç sene sonra Ali Korça onun tehlikesini sezmiş ve milleti uyandırmak için bu kitabı yazmıştı. Kitabın başında yazılış gayesini açıklarken, herkesin az çok duyduğu bu ideolojiyi ve onun tahripkâr düşüncesini bazı veriler ve belgeler ışığında anlatır.

İlk bölümde Bolşevizma ve İslam arasında bir karşılaştırma yapar. Bu ideolojinin ne mantıki ne de pratik bir dayanağı olmadığını vurgular. Daha sonra belgelerin ve istatistiklerin ışığında Bolşevizm'in Rusya'ya getirdiği yıkımları anlatıyor.

Hafız Ali Bolşevizm'i Yahudilerin dünyayı ele geçirmek için çevirdikleri bir oyundan ibaret görür. Sonunda Bolşevizm tehlikesinin yayılıp yayılmayacağı tartışmasını yapar.⁶⁵

10) *Kur'ani i Madhenueshem e Thelbi i Tij* (1926)⁶⁶ [Kur'an'ı Kerim ve onun Tefsiri]

Bu kitabın ön sözünde kendisi birkaç tefsir kitabını önüne alıp el yazmasıyla 2000 sayfa derli toplu bir tefsir yazdığını ancak ekonomik imkansızlık sebebiyle bastıramadığını belirtir.

Bu kitapta Fatıha ve Bakara suresinin yirmi dokuzuncu ayetine tefsir etmiştir. Tefsir ettiği ayetlere bakıldığında daha çok güncel konular ve iman bahisleri üzerinde durduğu görülür. En çok dikkat çeken konular Hz. Peygamber'in nübüvveti, Allah, din ve ahiret konularıdır. Tefsirin en önemli özelliği ise ekole bağlı olmayıp birçok tefsir ekolünü birleştirmesidir. Felsefe, tasavvuf, kelam, bilimsel ekollerden istifade ederek yorum yapmaya çalışmıştır.⁶⁷

⁶⁴ Hafız Ali Korça, *Bolshevizma*, Logos-A, Shkup-2006.

⁶⁵ Korça, *Bolshevizma*, ss. 41-42.

⁶⁶ Hafız Ali Korça, *Komentimi i Disa Ajeteve dhe Sureve te Kur'anit*, Logos-A, Shkup-2006.

⁶⁷ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 159-163.

Bu kitap ise araştırmacı İsmail Ahmeti'nin, Ali Korça'nın çeşitli dergi ve gazetelerde farklı zaman dilimlerinde yazdığı tefsir ile ilgili yazılarının derlemesidir. Aslında bu eseri kitaplar bölümünde değil de, yazı ve makaleler bölümünde incelemek gerekirdi, fakat tefsirle ilgili olduğu ve daha önce küçük bir kitapçık bastırđıđı için bu bölümde incelenmiştir.

Kitabın içeriğine bakıldığında Fatıha suresinin tefsiri ile başladığı görülür. Akabinde Bakara suresinden birkaç sayfanın meali verilir. Bunun akabinde Araf suresinin 158. ayetini tefsir edilir. Bu ayetin tefsiri yaklaşık kitabın yarısını teşkil eder. Daha sonra ölüm fenomeninden bahseden (50/22) ayetin kelimesinin tefsirine yer verilir. Devamında sırayla Ma'un, Nasr, Kadir, Tekâsür, Hümeze, Alâk, Zilzâl, Duhâ, Kâfirun, Felak ve Nas surelerinin tefsirini yapar.⁶⁸

13) *Rubaijjati A Katroret e Umer Khajjamit* (1930)⁶⁹ [Ömer Hayyam'ın Rubailerini ve dörtlükleri]

Bu kitap Ömer Hayyam'ın rubailerini, Hafız Ali Farsçadan Arnavutçaya çevirdiği eseridir. Bu çevirinin önsözünde Hafız Ali Korça Ömer Hayyam'ın eserinden ve çevresinden bahseder. Bundan sonra İran'la ilgili tarihi, dini ve kültürel bilgiler verir. Buradaki bilgiler İslam'dan önce ve İslam geldikten sonra Ömer Hayyam'ın yaşadığı zamana kadarki süre zarfını içerir. Çoğunlukla tarih ve mezhepler tarihi içeren bu bilgiler aynı zamanda çok önemli dini bilgileri de içerir. Kısacası İslam'ın İran'a girişi, İslam dünyasında fitnenin yayılması, Mecusiler ve Abdullah b. Sebe, Mazdakiler, Babekler, Karmatiler ve Bâtuniler, Hasan Sabbah ve Dâiler gibi konular hakkında bilgiler aktarır. Sonra Ömer Hayyam'ın hayatı, ilmi kişiliği ve hakkında yayılan yanlış iddiaları reddederek, gerçek Ömer Hayyam'ı tanıtmaya çalışır. İran'da "Hallac" gazetesine gönderdiği mektubunun çevirisi burada yer alır. Son elli sayfasında ise Ömer Hayyam'dan çevirdiği 132 dörtlük Farsçasıyla beraber yer alır. Ömer Hayyam'ın dörtlüklerini Arnavutçaya çevirmesinin sebebini Ali Korça kitabın başında anlatıyor. Kendisi bir gün gençlerin ağzından Hayyam'a nispet edilen bir kaç dörtlük duyar. Hayyam'ın dörtlüklerini iyi bilen Hafız Ali Korça bunlardan şühpe eder. Çünkü duyduğu dörtlükler dine karşı olup insanı hedonizme çağırılmaktadır. Daha sonra

⁶⁸ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 300-306.

⁶⁹ Hafız Ali Korça, *Rubaijjati A Katroret e Umer Khajjamit*, Logos-A, Shkup-2006.

kaynağını araştırır ve Arnavutçaya çevrilmiş bir Rubailer kitabı bulur. Çevirenin adı Ruşit Bilbil Gramshi, fakat gerçek adı Fan S. Noli'dir. Fan S. Noli aslında bir Katolik papazdır, iyi bir yazar ve siyasetçidir. Kitabı ise İngilizceden çevirmiştir. Çünkü kendisi Farsça bilmiyordu. İngilizceden Edward FitcGerald'ın 1859 yılında çevirdiği eserinden faydalanmıştır. Ancak bu eserde 148 dörtlük yer alıyor ve hedonist zevkle ilgili yazılmış dörtlükler vardır. Fan S. Noli ise 331 dörtlük çevirmiştir. 110 dörtlüğü FitcGerald'tan almış diğer 221 dörtlüğü hangi eserden aldığını söylemiştir.⁷⁰

Hafız Ali, Fan S. Noli'nin çevirdiği dörtlüklerin bir kısmının yanlış bir kısmının asılsız olduğunu söyler ve kendisi 132 tane rubaiyi Farsça asıllarıyla birlikte verir. Ancak kendisi Ömer Hayyam'ın kaç rubaisi olduğunu söylemez ve çevirdiği rubaileri hangi eserlerden aldığını belirtmez.⁷¹

1.2.2. Basılmamış Ve Kaybolmuş Eserleri⁷²

1) *Besimet Islame dhe Filozofitë e fevet te ndryshme edhe Partite ne Fene Islame*, 400 s., Nesir, 1900. [İslam İnançları, Çeşitli Dinlerin Felsefeleri ve İslam Mezhepleri]

2) *Dameneja dhe Kalileja prej Sankrites*, 500 s., Nesir, 1900. [Sanskritçeden Kelile ve Dimne]

3) *Fjalë t'arta prej mendjesh te larta e prej gjuhesh te zjarrta*, 200 s., Nesir, 1910. [Yüce beyinlerden ve ateşli dillerden altın sözler]

4) *Perhapje e Fese Islame*, 600 s., Nesir, 1914. [İntişar-ı Din-i İslam]

5) *Ferëfenjësi, Morali*, 100 s., Nesir, 1914. [Din Rehberi, Ahlak]

6) *İlmi Bejan* (Retorika), 100 s., Nesir, 1917. [Beyan İlmi]

7) *Tefsiri i Kur'anit*, 2000 s., Nesir, 1920. [Kur'an Tefsiri]

8) *Vjersherimi*, 50 s., Nesir, 1920. [Şiir]

9) *Logjika*, 54 s., Nesir, 1924. [Mantık]

10) *Proverbet Shqip*, 1000 s., Nesir, 1000 s., Nesir, 1924. [Arnavutça Atasözleri]

⁷⁰ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 271-274.

⁷¹ Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, ss. 286-289.

⁷² Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s. 363.

11) *Vuajtjet dhe Dënimet e Mija me Vdekje*, 300 s., Nesir ve Şiir, 1889-1938. [Çektiklerim ve bana verilen idamlık cezalar]

12) *Muhammed Hanefiu me Gjylnarin*, 100 s., Nesir ve Şiir, 1939. [Muhammed Hanefi ve Gülnar'ı]

1.2.3. Çeşitli Dergi Ve Gazetelerde Yazdığı Yazılar

Hafız Ali Korça'nın yazı hayatı İstanbul'da yüksek öğrenimi bitirmesiyle başlar. Üniversite yıllarında denemeleri olup olmadığını bilinmemektedir. Zira İstanbul'daki hayatı hakkında pek bir bilgi verilmiyor. Ancak mezun olduktan sonra İstanbul'da çıkan gazetelere yazılar yazdığını bilinmektedir. İşte onun yazı hayatı burada başlar. İlk yazılarını Sabah gazetesine 1894 yılında verir. Daha sonra İstanbul'da çıkan diğer gazetelere yazı yazmaya başlar. Sabah, Akşam, Sırat-i Müstakim, Aksi Sada, Beyanu'l-Hakk, Neşiri-hakikat, Yeni Asır ve Sebilu'r-Reşat gazetelerine yazılar gönderir.

Sonra Korça'da öğretmenlik yaparken Korça gazetesinde çeşitli yazılar yazar. Bu saydığımız gazeteler Osmanlıca çıkıyordu, tek istisna Korça gazetesi hem Osmanlıca hem Arnavutça çıkıyordu. Bu gazetede Hafız Ali Korça çoğunlukta Arnavutça yazıyordu. Şimdiye kadar sözünü ettiğimiz bu gazeteler Arnavutluk'un Osmanlı'dan ayrılmadan önceki dönemine aittir ve çoğunlukta Osmanlıca yayın yapan gazetelerdi. Daha sonra yurtdışındaki gazetelere de yazılar yazmıştır. Bağımsızlıktan sonra İstanbul'da çıkan "Şhiptari" (1924), Tahran'da çıkan "Hallac" (1927) ve Kahire'de çıkan "es-Siyase"(1938) gazetelerinde yazı yazmıştır.

Bağımsızlıktan sonra İstanbul'da "Şhiptari"⁷³ (1924), Tahran'da "Hallac" ve Kahire'de "Es-siyase" gazelerine yazılar göndermişti. Bunlar siyasi amaçlarla yazılmıştır. İçeriğine bakıldığında bunlar Arnavutluk'un meselelerini, dini durumu, büyük güçlerin ve komşuların yaptığı haksızlıkları anlatmaktadır.⁷⁴

⁷³ "Şhiptari" gazetesinde yazdıkları hakkında bir bilgimiz yoktur. Kendisi bunu zikretmiyor. Bunu İsmail Ahmeti'nin eserinden öğreniyoruz. Ahmeti, *Jeta dhe Vepra*, s.290.

⁷⁴ Korça, Rubajjati, s. 11.

İKİNCİ BÖLÜM

HAFIZ ALİ KORÇA'NIN TARİH ANLAYIŞI

2.1. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e Kadar Peygamberler Tarihine Bakışı

Hafız Ali Korça'nın en önemli eseri, Mukaddes Tarih ve Dört Halife anlamına gelen (*Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*) adlı kitabıdır. Bu kitabında Peygamberler tarihini ve dört halife dönemini yazmayı hedeflemiş, ancak çok uğraşmasına rağmen tamamlayamamıştır. 75.000 beyitten oluşan bu eserini, Firdevsi'nin⁷⁵ *Şehname*⁷⁶ adlı kitabını örnek alarak yazdığını belirtmekte, kendisinin Firdevsi seviyesinde biri olmadığını, fakat Firdevsi gibi bu eseri yazarken çok sıkıntılar çektiğini kitabının önsözünde şöyle ifade etmektedir:

Bir düzine yıllar geçti
Yaz, yaz öyle ki sırtım kambur oldu.
Henüz de bitmiş değil
Beni sürükleyen şu talihten
Firdevsi gibiyim demem ben
Fakat ben de çok iş yaptım
Öyle ki zavallı Firdevsi
Bugün hayatta olsa idi
Bana diyecekti ki sen de
Çok çektin şu tarih ile
Benim gibi şehname ile
Kendimi harcadım ben
Her ikimiz aryanız
Dillerin ölçüsü aynıdır
Ben çıktım İran'dan
Sen ise Arnavutluk'tan.⁷⁷

Hafız Ali, Arnavut gençlerin ve talebelerin şiire olan merakını hem dini hem de kültürel boyutu olan bu kitapla gidermek istediğini şöyle ifade etmektedir:

Bir kısmı okumadığı için
Bir kısmı okumak istemediği için
Sırlar severler diye
Gençlere egzersiz yapmak istedim
Dinlerini güzelce öğrensinler diye.⁷⁸

⁷⁵ Mehmet Kanar, "Firdevsi", *DİA*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, ss. 125-127.

⁷⁶ Mehmet Kanar, "Şahname", *DİA*, c. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, ss. 289-290.

⁷⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 22.

⁷⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 17.

Buradan da anlaşılacağı üzere şiir dilini tercih etmiş ve öğretici tarihçilik metodunu kullanmıştır.

Modern bir eğitim tesis etmek için emek sarf eden Ali Korça, milletini cahillik karanlıklarından çıkarmaya, dinî ve ahlakî geleceğini temine çalışmıştır. Onun zamanında tarih ve eğitim alanında sıkıntılar vardı ve bu nedenle İslam tarihinin Arnavutça yazılması çok önemliydi. Gençler genel olarak şiirleri severdikleri için onlara daha cazip geleceğini düşünerek eserini şiir şeklinde kaleme almıştır. Burada da Hafız Ali Korça'nın pedagojik ve modern öğrenme yöntemlerini kullandığını görmekteyiz.

Bu kitabı yazarken birçok tarih kitabından ve çeşitli kaynaklardan istifade etmiş, aynı zamanda kendi bildiklerini kitaba aktarmıştır. Bu eserinde şu kaynaklardan yararlandığını belirtmektedir: Tarih-i Taberi, Tarih-u Revdatu'l-Ahbab, Tarih Revdatu's-Safa, Tarihu'l-İslam Miradu'l-İber, Buhari, Muslim, Tarih-i Din-i İslam, Tarih-i Enbiya, Tarih-i Asr-ı Saadet, Tefsir-i Kebir, Kısas-ı enbiya ve benzer kaynaklar.⁷⁹ Yazar, burada sadece tarih anlatmamış, bu kitapta kendi görüş ve düşüncelerini de toplamış ve karşı gelen insanlara deliller getirmiştir. Yazar İslam tarihinin geçmişinden de ilham alarak, bu kitabı ele almıştır.

Bu kitapta yazar Hz. Âdem'den başlayıp sırayla Hz. Peygamber'e kadar gelen peygamberlerin hayatını kısa ve veciz bir şekilde anlatmaktadır. Bunlar Kur'an'da da zikredilen Âdem, Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Musa, Şuayb, Yuşa, Davut, Lokman, Süleyman, İlyas, Yunus, Üzeyir, İsa ve nihayet son Peygamber Hz. Muhammed'dir. Hz. Peygamber'in hayatını ise ancak mi'rac olayına kadar anlatabilmiştir. Bu bölümde tarihle ilgili bu eserden hareketle Ali Korça'nın tarihe bakışı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Korça bu kitabının önsözünde, gençken İslâm tarihini yazmayı düşündüğünü, gençlerin dinlerini kolay bir şekilde okuyarak öğrenmeleri amacıyla konuları şiir ile kısa ve öz olarak hurafelerden uzak, Kur'an'ın özüne uygun anlattığını, israiliyata yer vermediğini vurgulamaktadır.⁸⁰ Yazdıklarında unuttuğu ve hata yaptığı hususlar

⁷⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 26.

⁸⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s.17.

olabileceğini de dile getirmektedir.⁸¹ Ayrıca müminleri, bu kitabı okuyarak Allah'ı ve Muhammed'i anlayıp karanlıktan kurtulmaya çağırılmaktadır.⁸² Kendisi Arnavut milliyetçisi olduğu için Arnavutluk kralına ve Arnavutluk bağımsızlığının devamına dua etmektedir.⁸³

Kitabına tevhid konusuyla başlamakta, Allah'ın kendinden var olduğunu, eşinin, benzerinin, başlangıç ve sonunun olmadığını, kainat ve dünyadaki her şeyi yaratıp düzene koyduğunu, ardından insanı yarattığını, ona akıl ve güzellik verdiğini, ona kendini tanıtmak için peygamberler gönderdiğini, fakat insanların çoğunun kendilerine zulmettiklerini, bunun üzerine yeni peygamberler gönderdiğini, kıyametin kopmasıyla yaratılanların yok olacağını, yalnız O'nun kalacağını, ölen insanları yeniden dirilteceğini, olgun bir insanın her zerrede Allah'ı gördüğünü ifade eder.⁸⁴

Sonra güncel bir konu olan Allah'ın varlığının ispatı konusu üzerinde durmuştur. Bunun nedeni döneminde Avrupa'dan gelen materyalist akımlara karşı Allah'ın varlığını ispat etmeye çalışılmasıdır. Burada Ali Korça'nın konuyu ele alış tarzı ile kullandığı akli ve bilimsel deliller dikkat çekicidir. Yani şiir şeklinde yazmasına rağmen eserinde zaman zaman felsefi dil kullanmış ve mantıksal örneklere yer vermiş, materyalistlerin argümanlarını ele alıp tutarsızlığını göstermeye çalışmıştır.⁸⁵

Bu bağlamda materyalistlerin, düşüncelerini eleştirmekte, doğrusunun Allah'ın her şeyi hiçten yarattığını yani yoktan vrettiğini, yarattıklarına enerji ve hareket verdiğini, Allah için yer ve zamanın söz konusu olmadığını, bunları da O'nun yarattığını, O'nun benzerinin de olmadığını, onun hep var olacağını vurgular.⁸⁶

Korça yaşadığı dönemin yaratılışla ilgili aktüel darvinizm konusuna da yer vermekte, insanın yaratılışı ve evrim nazariyesini değerlendirmektedir.

Allah'ın Âdem'i topraktan yarattığını, insanın maymunun evrimleşmesiyle olmadığını, maymunların insana dönüşemediğini, insan gibi düşünemediğini, maymun doğduğunda kısa sürede gelişirken insanın ise uzun süre bakıma ihtiyacı olduğunu,

⁸¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 24.

⁸² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 27.

⁸³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 28.

⁸⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 32-34.

⁸⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 30-48.

⁸⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 35-39.

insanın aklıyla maymunun yapamadığı şeyleri başardığını vurgular. Ardından Korça, Kur'an'ın anlattığı çerçevede Âdem'in yaratılışı, isimlerin öğretilmesi, meleklerin secdesi, şeytan'ın itirazı, Âdem ile Havva'nın bahçeye konulmaları ve şeytanın telkiniyle yasağı ihlal etmeleri üzerine ikisinin buradan uzaklaştırılıp binlerce yıl ayrı kalıp pişman olmaları ve tövbe etmeleri, Allah'ın onları affedip Mekke'de buluştuklarını, Allah'ın Kâbeyi inşa emrini ve rehber olacak on sayfayı Âdem'e indirdiğini anlatır. Yani klasik peygamberler tarihinde yer alan bilgileri özetler.⁸⁷ Hz. Âdem'in çocukları arasındaki evliliklerin nasıl gerçekleştiğini, Habil ile Kabil rekabetini, Hz. Âdem'in ölümü konularını klasik anlayışa göre anlatır.⁸⁸

Ayrıca Hz. Âdem sonrasında tevhid dışı anlayışların nasıl ortaya çıktığını, insanları tekrar doğru yola yönlendirmek için görevlendirilen peygamberlerin misyonunu izah eder.⁸⁹

Ardından da kısası enbiya çerçevesinde Kur'an'da adı zikredilen peygamberler hakkında bilgi verir. Hz. İsa konusunu anlatırken çarmıha asılanın Hz. İsa olmadığını, ona benzettikleri Yahuda olduğunu Kur'an'a göre⁹⁰ izah etmeye çalışır. Ardından Hristiyanların Hz. İsa hakkında tanrısal varlık oluşuyla ilgili görüşlerini ele alarak değerlendirir. Korça Hz. İsa'nın bir insan ve peygamber olduğunu, diğer peygamberler gibi öldüğünü Kur'an'a dayanarak izah eder.⁹¹

Hz. İsa'dan sonra Yahudiler'in çok sıkıntı çektiklerini, müslüman idareler döneminde ise rahat yaşadıkların belirtir.⁹² Ardından Korça, İncillerin ortaya çıkışını, altmış dört incilden dördünün seçiliş sürecini, Hristiyanların bozulma sürecini anlatır.⁹³ Hristiyanların pagan kültürden etkilenecek resim ve heykelleri kiliselere soktuklarını ifade eder. Hristiyanların dinlerini bozmaları, Kâbe'nin de putlarla doldurulması, insanların doğru yoldan ayrılması sonrasında, onlara doğru yolu göstermek amacıyla

⁸⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 81-85.

⁸⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss.86-89.

⁸⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss.69-74.

⁹⁰ Nisa, 4/157

⁹¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 445.

⁹² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 502.

⁹³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 503-504.

Allah'ın, Hz. Muhammed'i mesajını insanlara iletmek için peygamber olarak gönderdiğini belirtir.⁹⁴

2.2. Peygamberliğine Kadar Hz. Muhammed'in Hayatı

Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed'in hayatı konusunda Hafız Ali, Hz. Muhammed'in dünyaya güneş gibi doğduğunu vurgular.⁹⁵ Hz. Muhammed'in dedesi ve babası hakkında bilgi verir, ardından Hz. Muhammed'in doğumunu ve meydana gelen olağanüstülükleri ayrıntılı olarak geneksel anlatıma uygun bir şekilde aktarır.⁹⁶ Abdulmuttalib'in olağanüstü nitelikteki rüyasından ve diğer olağanüstülüklerden ayrıntılı söz eder.⁹⁷

Annesi Âmine'nin gördüğü rüya ve olağanüstü gelişmeleri zikreder.⁹⁸ Ardından Hz. Muhammed'in süt anneye verilmesi ve sütannenin ailesindeki olağanüstü gelişmelerden bahseder.⁹⁹ Erken dönem siyer kaynaklarında olmayan olağanüstülükleri anlatır. Bu çerçevede altı aylıkken yürüdüğü, dokuz aylıkken dili tam konuştu, on aylıkken ok atmaya başladığı, dışarıya çıkınca sürekli bulutun onu gölgelediği gibi olağanüstülüklerden söz eder.¹⁰⁰

Her ne kadar Korça kitabının önsözünde tarihî hakikatleri hurafelerden uzak anlatacağını söylese de Hz. Muhammed'in gerek doğumu, gerekse doğum sonrası çocukluk dönemi ile ilgili geneleksel ne kadar olağanüstülük aktarıldıysa hemen hepsini doğru kabul etmiş, bunların rivayet senedi ve metninin sıhhatine bakmadan, değerlendirmeden eserine almıştır. Eleştirel bir bakış açısıyla rivayetleri değerlendirmemiştir. Muhtemelen Korça, eserin muhatabı olan Arnavutların bu olağanüstü anlatılarla eserini severek okumalarını ve İslam'a bağlılıklarını artırmayı düşünmüştür.

Hz. Muhammed'in annesini kaybetmesini ve ardından dedesinin yanında yaşamasını ele alır ve bu dönemde iki yıl süren kıtlıktan söz ederek yağmur duasına

⁹⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s.505.

⁹⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s.528.

⁹⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss.528-535.

⁹⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 535-536.

⁹⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 536-537.

⁹⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 538-541.

¹⁰⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 543.

çıkıldığını ve Hz. Muhammed vesile kılınarak yağmur duası yapıldıktan sonra yağmurun yağdığını belirtir.¹⁰¹

Korça Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in yanında yaşarken de olağanüstülüklerin devam ettiğini, Ukâz panayırında bir papazın Ebu Talib'e, Hz. Muhammed'in dünyanın en büyük peygamberi olacağını belirtip onu Yahudilerden korumasını söylediğini anlatır.¹⁰² Buna karşın Korça Hz. Muhammed'in çobanlık yapmadığını ifade eder, çobanlığı ona yakıştıramaz.¹⁰³ Korça Hz. Muhammed'in Bahira ile görüşmesi olayını ayrıntılı anlatır, bu rahibin onu bulutun takip edip gölgelendirmesini farkettiğini, onu tanıdığını, yanına getirildiğinde peygamberlik alametlerini onda gördüğünü, peygamberlik mührünü öptüğünü ve Ebu Talib'i ona Yahudilerin zarar vermemesi için uyandığını hikaye eder.¹⁰⁴

Korça Hz. Muhammed'in Ficâr savaşına katıldığını fakat fîli olarak çatışmadığını belirtir. Sebep olarak da haram ay olmasını gösterir.¹⁰⁵ Ayrıca Ficâr savaşının sonunda Hz. Muhammed'in hakemlik yaparak sorunu çözdüğünü ileri sürer.¹⁰⁶ Ardından Hilfü'l-fudûl anlaşmasında Hz. Muhammed'in yer almasına değinir.¹⁰⁷

Hz. Muhammed'in 25 yaşındayken Hz. Hatice ile tanışmasına ve onun adına ticaret yapmasına değinir. Yine geleneksel anlatıma bağlı kalarak Busra kasabasında rahip Bahira'dan sonra onun yerine geçen rahip Nastura'nın onunla görüştüğünü ve onun kutsal kitapta peygamber olacağını bildirildiğini, onu Şam'a gitmemesi için uyardığını, bunun üzerine Hz. Muhammed'in Busra'da ticaretini yapıp döndüğünü hikaye eder.¹⁰⁸

Korça, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed ile evlenme sebebi olarak, kölesi Meysere'nin Hz. Muhammed ile ilgili anlattığı kerametleri gösterir. Devamında bütün Mekke erkeklerinin Hz. Hatice ile evlenmek istemesine rağmen hiçbir erkeğe yüz vermediğini ve kalbinde Hz. Muhammed'e yer açtığını anlatır.¹⁰⁹ O geleneksel anlatımın dışında, Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e evlilik teklifini Hz. Muhammed'in

¹⁰¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 546.

¹⁰² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 549-550.

¹⁰³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 551.

¹⁰⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 551-552.

¹⁰⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 553-554.

¹⁰⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s.554.

¹⁰⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 555.

¹⁰⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 556-557.

¹⁰⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 559.

istemeyebileceğini, kendisi ile Hz. Muhammed'in arasındaki yaş farkının engel olabileceğini düşündüğünü anlatır.¹¹⁰ Devamında ise geleneksel anlatıma uygun olarak Nefise'nin Hz. Muhammed'e giderek onu evliliğe ikna ettiğinden bahseder.¹¹¹ Hz. Muhammed'in Hz. Hatice ile dört bin miskal altın mihir vererek evlendiğini ve evlilik törenlerini yaptıklarını anlatır, evli kaldıkları yirmi dört yıl boyunca Hz. Muhammed'in başka bir kadınla evlenmediğini belirtir.¹¹² Korça, Hz. Muhammed'in evlendikten sonra Hz. Haticenin evine yerleştiğini, dadısı Ümmü Eymenin de onunla beraber oraya taşındığını, daha sonra fakir düşen amcasına destek amacıyla Ali b. Talib'i yanına aldığı anlatır.¹¹³

Korça tuhaf bir şekilde burada bir başlık açarak Rakka Papazı'nın Ali'ye anlattığı bir şeyden bahseder. Buna göre Hz. Ali'nin halifeliği döneminde Rakka Papazı, halifeyle, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceği konusunun kutsal kitaplarda bildirildiğini belirtip iman eder ve halifeyle Sıffin Savaşına katılıp burada şehit olur.¹¹⁴

Yazar ilerleyen sayfalarda Yuhanna İncilinde ve Barnabas İncilinde gelecek peygamberin özelliklerinden haber verildiğini anlatır. Barnabas İncilinde gelecek peygamberin isminin Muhammed olarak isimlendirildiğini ve Yuhanna İncilinde ise Ahmed olarak isimlendirildiğini söyler.¹¹⁵

Kâbe'nin inşası ve Hacerülesved konusunda yazar, Hz. Muhammed'in otuz beş yaşındayken Kâbe hakemliği yaptığını klasik anlatıma uygun olarak anlatır. Yazar bazen alimlerin hakem olayında onun yirmi yaşında olduğunu söylediklerini belirtir.¹¹⁶

Hanifler konusunda Korça, Mekke'de Varaka b. Nevfel, Ubeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris ve Zeyd b. Amr olmak üzere tanınan dört hanif bulunduğunu belirterek haklarında bilgi verir. Birincisi Varaka b. Nevfel'in Hz. Muhammed'e peygamberlik verildiğinde İslamiyeti kabul ettiğini ve mutlulukta yaşadığını belirtir. Ubeydullah'ın müslüman olduğunu ve hicret ettiği Habeşistan'da Hristiyan olarak öldüğünü, Ümmü Habibe'nin ise Mekkeye döndüğünü ve Hz. Muhammed ile

¹¹⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 560.

¹¹¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 560-561.

¹¹² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 562-564.

¹¹³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 564-568.

¹¹⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 568-572.

¹¹⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 572-578.

¹¹⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 585-586.

evlendiğini belirtir.¹¹⁷ Osman b. Huveyris'in ise Bizans'a gittiğini ve Hz. Muhammed ile hiç görüşmeden öldüğünü belirtir. Zeyd b. Amr'ın tam bir İbrahimi olduğunu, bütün şehirleri gezdiğini ve Mekke'ye dönerken hırsızlar tarafından öldürüldüğünü belirtir.¹¹⁸

Devamında Korça Kuss b. Sâide'nin meşhur hutbesinde, gelmesi yakın olan peygamberi müjdelediğini, onun dinleyicileri arasında Hz. Muhammed'in de bulunduğunu vurgular.¹¹⁹

2.3 Peygamberliğinin Başlangıcından Mi'rac Olayına Kadar Hz. Peygamber'in Hayatı

Hz. Muhammed'in vahiy alış süreci konusunda Korça, Hz. Peygamber'in yirmi yaşındayken kalp gözünün açıldığını, meleklerin gözlerinin önünden geçtiğini, taşların ve ağaçların ona selam verdiğini anlatır.¹²⁰ Hz. Muhammed'e ilk vahiyin gelişini klasik İslam tarihi kitaplarına uygun olarak anlatır. Vahiyin nasıl başladığı konusunda, ona Cebrail'in ilk vahiyden sonra gelmediğini, İsrail'in Cebrail'in yerine iki üç sene geldiğini ve ona öğrettiğini yazar, fakat ne öğrettiğini belirtmez. Fetret-i vahyin, Hira mağarasındayken ona Cebrail'in Müddesir suresinin ilk ayetlerini getirmesiyle son bulduğunu belirtir.¹²¹

Korça, Hz. Muhammed'e peygamberlik verildiğinde Mekkeli müşriklerin ona Kur'an ayetlerini Hristyanlardan ve Yahudilerden dinleyerek söylediği iftirasını attıklarını yazar. Korça'ya göre Hz. Muhammed on iki yaşındayken Bahira ile iki saat görüştü. İki saatte mi İncili öğrendi? Eğer o, Kur'an ayetlerini İncil ve Tivrattan etkilenerik söylemiş olsaydı Kur'an'ı Kerim masallarla dolardı, mucizelere değil. Tivratt gibi yalanlarla dolu olurdu. Oysa Hz. Peygamber ümmi idi, okuma, yazması yoktu, hiç bir okula gitmemişti. Buna rağmen Kur'an'ı ona kim öğretti ki onun benzeri meydana getirilemedi. Kur'an Allah'ın kelimadır, kıyamet'e kadar ona bir şey katılamaz.¹²²

İslam dininin düşmanları hakkında Hafız Ali, Hz. Muhammed dini tebliğ etmeye başladıktan sonra Yahudilerin ona şiddetle karşı çıktıklarını, Hristiyanların ise fazla ses

¹¹⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 587.

¹¹⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 588-589.

¹¹⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 591-596.

¹²⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, s. 596.

¹²¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 602-603.

¹²² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 610-619.

çıkartmadıklarını anlatır. Rahip Bahira ve Rahip Nastura'nın Hz. Peygamber'i kabul ettiklerini, Habeşistan Kralı Necaşi'nin, onun İslam'a davet mektubunu aldıktan sonra müslüman olduğunu, sonraki yıllarda İslamiyet yayılmaya başlayınca Roma imparatorluğunun İslam güneşini söndürmek, teslis inancını yaymak için ellerinden geleni yaptıklarını, İslamiyetin kökünü kazımak için çok uğraştıklarını, Pier Lermite gibi papazların Hristiyan dünyasını ayağa kaldırdıklarını, müslümanlara her türlü iftirayı attıklarını belirtir.¹²³

“Hz. Muhammed Dünyayı Gerçek Dinine Davet Etmeye Başladı” başlığı altında Hafız Ali, Hz. Muhammed yakın çevresinden başlayarak insanları İslamiyete davet etmeye başladığını yazar. İlk müslümanlar Hz. Hatice, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali ve Zeyd b. Harise oldu. Hz. Ebu Bekir'in vesilesiyle Hz. Osman, Hz. Abdurrahman, Hz. Sa'd, Hz. Zübeyr, Hz. Talha müslüman oldu. Bunların vesilesiyle müslümanların sayısı çoğalmaya başladı. Müslümanlar büyük bir güç elde ettiler. Hz. Erkam'ın evini toplanma merkezi olarak tespit ettiler. Hz. Ömer'in müslüman olmasıyla Hz. Muhammed İslamiyeti açıktan tebliğe başladı. Mekkeli müşrikler şiddetle karşı çıktılar. Ebu Talib'e giderek ondan yeğenine engel olmasını istediler. Hz. Peygamber Ebu Talib'e "Amca güneşi sağ elime, ayı sol elime verseler davamdan vazgeçmem." diyerek kararlılığını belirtti. Bunu üzerine Ebu Talib ona ölene kadar sahip çıkacağını belirtti.¹²⁴ Yazar amcası Ebu Leheb ve karısı Ümmü Cemil'in Hz. Muhammed'e düşmanlıklarını anlatır. Her dönemde kadınlar İslamiyet'e düşmanlıkta kullanılmışlardır. Avrupalılar bedava olarak açtıkları okullarda Ümmü Cemil gibi İslamiyete düşman kadınlar yetiştirmişlerdir.¹²⁵

“Hz. Muhammed Akrabaları Gerçek Dinine Davet Ediyor” başlığı altında yazar Korça, yakın akrabaları uyarmasını emreden ayetin indirilmesinden sonra Hz. Peygamber'in yakın akrabalarını İslamiyet'e davet ettiğini, amcası Ebu Leheb'in bu davetten sonra çılgına döndüğünü, ona şiddetle karşı çıktığını, Ebu Leheb'in oğulları

¹²³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 619-624.

¹²⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 625-630.

¹²⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 631-632.

Utbe ve Uteybe ile nikahlı kızlarını boşattırıldığını, Ebu Leheb ile ilgili Tebbet suresi indirildiğini zikreder.¹²⁶

Yazar Korça bazı Yahudi ve Hristiyan alimlerinin Hz. Peygamber'in daha doğmadan geleceğini haber verdiklerini ve peygamberliğinden sonra ona inandıklarını anlatır.¹²⁷

“Erkek Çocukları Öldüğünde Ne Dediler” başlığı altında yazar Korça, Hz. Peygamber'in erkek çocukları ölünce müşrikler kendi akıllarına göre sanki peygamberlik babadan oğula geçiyormuş gibi düşünerek ona soyu kesik dediklerini anlatır. Yazar Korça, “Peygamberlik Allah vergisidir, babadan oğulna geçmez. Hz. Muhammed'in oğulları çoktur, onun oğulları millettir, ümmettir.” diye yorumda bulunur.¹²⁸

“Kureyş'in Başkanları Kimdi” başlığı altında Hafız Ali, Kâbe ve hacılara hizmet işlerinin kimlerin yürüttüğünü isimleriyle anlatır. Kâbe hizmetlerini yürütenlerin bazıları Hz. Peygamber'i sevmiyorlardı, onu peygamber olarak kabul etmiyorlardı. Hz. Peygamber'e inananların çoğu fakir diye küçümsüyorlardı.¹²⁹

“Bilal Habeşi” başlığı altında Korça, genekselle anlatıma uygun olarak Hz. Bilal'in İslamiyet uğruna müşriklerin eziyet ve işkencelerine katlanmasını ve Hz. Ebu Bekir tarafından satın alınıp azad edilmesini anlatır.¹³⁰

“Peygamber Yine Haşimiler'i Davet Etti” başlığı altında Korça, Hz. Peygamber'in defalarca yemek daveti vererek yakın akrabalarını yemek vesilesiyle İslamiyete davet ettiğini anlatır. Bu davetlerde Ebu Leheb'in Hz. Peygamber'in karşı çıktığından bahseder.¹³¹

Yazar, Sümmeye'nin ilk şehid oluşundan bahseder. Hz. Peygamber'in kızı Rukiye ve damadı Hz. Osman'ın da birlikte buldukları kafilenin Hz. Cafer başkanlığında Habeşistan'a hicret ettiklerini anlatır. Devamında ise klasik anlatıma uygun olarak Mekkeli müşriklerin Habeşistan krallından Müslümanları geri almak istediklerini yazar. Cafer'in müthiş hitabetiyle İslamiyeti savunduğunu ve kralın bundan etkilenerek

¹²⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 632-637.

¹²⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 635-637.

¹²⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 637-639.

¹²⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 639-641.

¹³⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 642-643.

¹³¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 643-646.

Müslümanları Mekkelilere geri vermeyeceğini söylediğini Müslümanların özgür bir şekilde Habeşistan'da korunacaklarını vurgulu bir şekilde söylediğini anlatır.¹³²

Yazar bundan sonraki sayfalarda Hz. Ebu Bekir'in de hicret etmek üzere Yemen'e hareket ettiğini, yolda İbnü'd-Dügunne ile karşılaştığını ve Dügunne'nin Hz. Ebu Bekir'e eman vererek Mekke'ye geri dönmeye ikna ettiğini anlatır.¹³³

Devamında Korça geleneksel anlatıma uygun olarak Hz. Hamza'nın Müslüman oluşunu ve Ebu Cehil'i tartaklamasını anlatır.¹³⁴

Hz. Ömer'in nasıl Müslüman olduğunu klasik İslam tarihi kitaplarına göre anlatır. Hz. Peygamber'in Hz. Ömer'in Müslüman olmasına çok sevindiğini anlatır.¹³⁵ Yazar Korça, Hz. Ömer'in Müslüman olmasında sonra İslam düşmanlarını Müslümanlara boykot uyguladıklarını anlatır. Ebu Leheb hariç Haşimiler'in tamamına boykot uyguladıklarından bahseder. Boykotun üç yıl sürdüğünü, Müslümanların çok sıkıntı çektiklerini geneksel anlatıma uygun olarak anlatır.¹³⁶ Devamında güvelerin müşriklerin yaptığı ve Kâbe'ye astıkları anlaşmayı Allah ismi hariç yediğini Hz. Muhammed'in haber vermesiyle öğrendiklerini yazar. Bazı insafli müşriklerin araya girmesiyle boykotun sonlandırıldığını belirtir.¹³⁷

Hafız Ali ilerleyen sayfalarda doktor Dammad'ın, Ebu Zer'in, Cübeyr b. Mut'im'in, şair Veld'in Müslüman oluşlarını ve Müslüman olmuş sebeplerini anlatır. Hz. Utbe'nin yeğenine nasihatlerini geneksel anlatıma uygun olarak yazar.¹³⁸

Korça müşriklerin onu davasında vazgeçirmek için yaptıkları teklifleri anlatır ve onun da bunları nasıl reddettiğini vurgulu bir şekilde anlatır. Hz. Peygamber'in hac döneminde İslamiyeti tebliği için nasıl canla başla çalıştığını ve her fırsatı değerlendirdiğini bütün insanlara ulaşmaya gayret ettiğini belirtir.¹³⁹

¹³² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 646-652.

¹³³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 652-653.

¹³⁴ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 654-656.

¹³⁵ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 657-666.

¹³⁶ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 667-669.

¹³⁷ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 669-672.

¹³⁸ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 675-684.

¹³⁹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 684-688.

“Ebu Talib'in ve Hatice'nin Ölümü” başlığı altında Korça, boykottan sonra Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefatlarını ve bunlardan duyduğu üzüntüyü anlatır. Ayrıca Ebu Talib'in Müslüman olmamasının Hz. Peygamber'i çok üzdüğünü belirtir.¹⁴⁰

“Hz. Muhammed'in Taif'e Gidişi” başlığı altında yazar, Hz. Peygamber'in Taif'e gidişini klasik siyer kitaplarına göre anlatır. Hz. Peygamber'in merhametli ve şefkatli oluşunu, onun meşhur Taif duasını zikrederek vurgular. Onun Taif'ten ayrılırken sığındıkları bir üzüm bağında Addas'ın Müslüman oluşundan duyduğu sevinci anlatır.¹⁴¹

Yazar peygamberliğin on birinci yılında hac zamanında Medine'den gelen Hazrec ve Evs kabilesine mensup bir grupla Akabe denilen kayalıklarda buluştuklarını, Hz. Peygamber'in onlara Kur'an okuduğunu, onların da Müslüman olduklarını anlatır. Müslüman olan bu grubun Medine'ye döndüklerini, Medine'de İslamiyeti yaydıklarını anlatır. Peygamberliğin on ikinci yılında Hz. Peygamber'in Medineden gelen on iki kişiyle Akabe denilen yerde buluştuklarını ve onlarla birinci Akabe sözleşmesini yaptıklarını vurgulu bir şekilde belirtir.¹⁴²

“Peygamber'in Mi'racı” başlığı altında Mi'rac olayını geleneksel anlayışa göre anlatan Hafız Ali Korça, bunun gece olduğunu, önce Burak adlı mahiyeti belirtilmeyen bir binek ile Cebrail ile birlikte sidreye kadar yolculuğunu sürdürdüğünü belirtmektedir. Daha sonra bu yolculuğa “Refref” adlı yine mahiyeti tam olarak ifade edilmeyen başka bir binekle yalnız olarak arşa çıktığı ve Cenab-ı Allah'la görüştüğünü ifade etmektedir.¹⁴³

Hafız Ali'nin bilimsel tarih anlayışıyla yazdığı her hangi bir kitabının bulunmadığı, ancak Arnavut halkının İslam dinî ve kültürüyle alakalı bilgisini ve inancın artırmak amacıyla şiir diliyle kaleme aldığı peygamberler tarihi ve mirac'a kadar Hz. Muhamed'in hayatının içeren 75.000 beyitlik tarih kitabının öğretici tarih anlayışıyla yazdığı görünmektedir.

¹⁴⁰ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 688-689.

¹⁴¹ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 690-694.

¹⁴² Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 694-696.

¹⁴³ Korça, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, ss. 697-698.

SONUÇ

Osmanlı Devletinin vatandaşı olarak 1873 yılında Arnavutluk'ta doğan Hafız Ali, hafızlığını tamamlayıp, orta öğrenimini bitirdikten sonra İstanbul'a gelerek yüksek din öğrenimi görmüş, Arnavutluğun bağımsızlığı için mücadele etmiş, milletinin dinî ve millî eğitimi için çalışmış, Arnavutça eserler ve yazılar yayınlamış bir âlim ve şâirdir.

Hafız Ali Korça çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği çevrenin siyasi, sosyal ve kültürel ortamından etkilenecek döneminin Arnavut milliyetçiliği akımı içerisinde yer almıştır. Yüksek din öğretimi görmesine rağmen bu düşüncesini sürdürmüş anadilde eğitim ve yayın yapılması için çalışmış, Osmanlı'nın parçalanma ve dağılma sürecinde Arnavutluk'un bağımsızlığı için hem fikri hem de askeri mücadele etmiştir.

Bağımsızlık sonrasında dinî ve kültürel alanda çalışmıştır. Bu çerçevede moderne medrese kurulmasına istemiş, medreselerde Arapça'nın daha kolay ve kısa zamanda öğretilmesi için Arapça kitabı yazarak başarılı olmuştur. Daha sonra memleketi Korça'dan milletvekili seçilmeli için aday olduysa da halkın desteğini almadığı için seçilememiş ve Arnavutluk'tan etkisi azalmaya başlanmıştır. Nihayet 1945'te başlayan komünizm döneminde sürgün edilerek tamamen dışlanmış ve unutturulmuştur.

Hafız Ali, çok geniş, zengin ve çeşitli alanları ihata eden bir külliyata sahiptir. Korca Arnavut halkının dinî ve kültürel olarak bilinçlenmesi için dinî, edebi, tarihi ve kültürel alanda Arnavutça eserler yazmış, bunların bir kısmını yayınlamamıştır. Toplam eser sayısı yirmi beş civarındadır. Bu külliyyatın dışında kalan eserler o hayattayken de basılmamıştır. Ali Korça bunları ekonomik nedenlerden bastıramadığını söylemiştir. Basılan yeni külliyyatında ise on iki kitap bulunmaktadır. Birincisi İsmail Ahmeti'nin, Ali Korça'nın hayatı ve eserleri üzerine yaptığı bir çalışmayı ve incelemeyi içerir. Geri kalan on bir eser ise Ali Korça'ya aittir. Yalnız on ikinci eser kendisi hayattayken bir kitap şeklinde basılmış değildir. Bu kitap Ali Korça'nın çeşitli dergilerde yazdığı yazılarından derlenmiştir.

Hafız Alin'in bilimsel tarih anlayışıyla yazdığı her hangi bir kitabının bulunmadığı ancak halkının bilgilendirmek için peygamberler ve dört halifeyle ilgili şiir diliyle bir eser yazmaya başladı fakat mi'rac olayına kadar yazabildiği görülmektedir. Her ne kadar hurafeden uzak ve gerçeklere uygun bir tarih anlatacağını söylese de menkubevi bilgileri

oldukca sık kullanmıştır. Edebî anlatımı esas aldığından kaynak göstermemiş halkın dinî bilincini artırmayı hedeflenmiştir.

Sonuç olarak Korça Arnavutluğun bağımsızlığı mücadelesine katıldığı, bağımsızlık sonrası ülkesinde halkın, dinî ve millî bakımdan bilinçlenmesi için çalıştığı, ancak siyasi etkinliğini rakipleri karşısında kaybettiği, nihayet Enver Hoca yönetimi sırasında cezalandırılarak sürgüne gönderdiği ve tamamen unutturulduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- AHMETİ, İsmail, “KORÇA, Hâfız Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s.197
- AHMETİ, İsmail, *Hafız Ali Korça: Jeta dhe Vepra*, Logos-A, Shkup-2006.
- ARUÇI, Muhammed, “Naim Fraşiri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, ss. 195-197.
- BİLGE, Mustafa L., “Arnavutluk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1991, ss. 383-390.
- DOĞAN, İsmail, “Münif Mehmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 9-12.
- GÖLCÜK, Şerafettin, YURDAGÜR, Metin, “Gelenbevi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, ss. 552-555
- HANİOĞLU, M. Şükrü “Enver Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 261-264.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, “Talat Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 502-503.
- KANAR, Mehmet, “Firdevsi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, ss. 125-127.
- KANAR, Mehmet, “Şahname”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, ss. 289-290.
- KOCA, Ferhat, “Mûsâ Kâzim Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 221-222.
- KORÇA, Hafız Ali, *Abetare; Alfabeti Arebisht*, Logos-A, Shkup-2006.
- KORÇA, Hafız Ali, *Bolshevizma*, Logos-A, Shkup-2006.
- KORÇA, Hafız Ali, *Çelësi i Librit Shqip-Arebisht*, Logos-A, Shkup-2006.
- KORÇA, Hafız Ali, *Gjylistani A Trendafilishta (Sadi)*, Logos-A, Shkup-2006.
- KORÇA, Hafız Ali, *Historia e Shenjte edhe të Katër Halifetë*, Logos-A, Shkup-2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Jusufi me Zelihane A me e Bukura e Ngjarjeve Ahsenu'l-Kasas*, Logos-A, Shkup- 2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Komentimi i Disa Ajeteve dhe Sureve te Kur'anit*, Logos-A, Shkup-2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Muslimanija; Mevludi (1909-1923-1944); Treqind e Tri Fjalet e Imami Aliut*, Logos-A, Shkup-2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Publicistike dhe Shkrime te tjera*, Logos-A, Shkup-2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Rubaijjati A Katroret e Umer Khajjamit*, Logos-A, Shkup-2006.

KORÇA, Hafız Ali, *Shtat Endrrat e Shqiperise*, Logos-A, Shkup-2006.

UÇMAN, Abdullah, “Şemsettin Sami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, ss. 519-523.

ÖZ GEÇMİŞ

Ridvan VOGLİ 17.07.1992 tarihinde Tiran’da doğdu. Berat Veci Buharaya İmam Hatip Lisesi’ni 2011 yılında bitirdikten sonra Beder Üniversitesi İslam Bilimleri Fakültesi’nden 2014 yılında mezun oldu. 2015 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans programını başladı.

İletişim Bilgileri:

Email : ridvan.vogli@yahoo.com

Telefon : 05462665040

